

บทที่ 3

ชนชาติไทและการรับรู้ตำนานสุริยคราสและจันทรคราสด้านวนต่าง ๆ

ในบทนี้ ผู้วิจัยจึงจะนำเสนอภูมิหลังทางสังคมวัฒนธรรมของคนไทยกลุ่มต่าง ๆ โดยสังเขป โดยอาศัยข้อมูลจากนักวิชาการ และผู้ที่ได้เก็บรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับคนไทยในดินแดนต่าง ๆ รวมทั้งจากเอกสารทางประวัติศาสตร์

3.1 ภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของชนชาติไทโดยสังเขป

ตลอดสองฝั่งน้ำหลายสายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ว่าจะเป็น แม่น้ำพรหมบุตรในประเทศอินเดีย แม่น้ำสาละวินในพม่า แม่น้ำล้านช้างหรือแม่น้ำโขงที่ลี้บสองปีนนา หรือแม่น้ำดำแม่น้ำแดงที่เวียดนาม เราจะพบการตั้งชุมชนของคนไทยแพร่กระจายอยู่ตลอดสองฝั่งน้ำ (ดูแผนที่ 3.1 ประกอบ) ทั้งนี้เพราะชุมชนไทยนิยมตั้งรกรากในบริเวณที่ราบลุ่มระหว่างหุบเขา ริมฝั่งน้ำ หรือที่ราบลุ่มอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับการทำนา อันเป็นลักษณะร่วมอย่างหนึ่งทางวัฒนธรรมของชนชาติไท ในการศึกษาภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรมของชนชาติไท ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อให้เห็นวัฒนธรรม วิถีชีวิต ตลอดจนความคิดของคนไทยกลุ่มต่าง ๆ ตามลำดับ ดังนี้

ไทพ่าเก

ไทพ่าเก เป็นไทใหญ่ ซึ่งเดิมเคยอยู่เมืองพ่าเก ทางตอนเหนือของภูมิลาน ประเทศพม่า ภายใต้การปกครองของอาณาจักรพม่า ในตำนานประวัติศาสตร์ไทใหญ่หลายฉบับเล่าว่าเจ้าเสอ-ช่านฟ้า ได้ส่งคนพร้อมกับบิรวารมาปกครองดินแดน ซึ่งเรียกว่า “ท่าบอโมกอง” (ปัจจุบันอยู่ในรัฐคะฉิ่นของพม่า) อันเป็นที่อุดมสมบูรณ์ ต่อมาได้สร้างเป็นเมืองเรียกชื่อว่า “เมืองพ่าเก” หลังจากนั้นได้ตกอยู่ในอำนาจของพม่า ซึ่งไม่เป็นที่พอใจของไทพ่าเกยิ่งนัก ดังนั้นชาวไทพ่าเกจึงได้อพยพข้ามภูเขาปาดโก้หนีพม่าเข้าไปในอัสสัม เมื่อ พ.ศ.2318 (บรรจบ พันธุเมธา, 2535 : 71 ; Gogoi, P, 1996 : 71) และยังคงอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือของรัฐอัสสัมสืบต่อมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ส่วนความเชื่อและศานนาคั้งเดิมของชาวไทพ่าเกคล้ายคลึงกับไทใหญ่ ทั้งนี้เพราะมีปัจจัยและเหตุผลทางประวัติศาสตร์การเมืองร่วมกันมาตั้งแต่อดีต B.J. Terwiel (1980 : 19-22)

ได้กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง *The Tai of Assam and Ancient Tai Ritual* ว่า สถาบันสงฆ์ถือเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของกลุ่มคนไทในอัสสัม ไม่ว่าจะเป็น ไทคำตี้ ไทคำย้ง และไทพ่าเก ทั้งนี้เพราะสถาบันสงฆ์ซึ่งมีวัดเป็นศูนย์กลาง โดยมีพระเป็นผู้ให้คำแนะนำตั้งสอนทั้งเรื่องทางโลกและทางธรรม โดยคนไทเหล่านี้ได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนามาตั้งแต่เมื่อครั้งที่เคยอาศัยอยู่ในดินแดนทางเหนือของพม่า ก่อนที่จะอพยพเข้ามาอยู่ในรัฐอัสสัม นอกจากนี้การติดต่อด้านพันธึกับคนไทในพม่า ยังเป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้คนไททั้งที่อยู่ในพม่า โดยเฉพาะกลุ่มไทใหญ่กับคนไทในอินเดีย มีความสัมพันธ์เป็นเสมือนบ้านที่เมืองน้อง ที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาตั้งแต่อดีต ดังนั้น ความผูกพันในพระพุทธศาสนากับกลุ่มคนไทเหล่านี้จึงเพิ่มพูนลึกซึ้งและแนบแน่นยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การนับถือพุทธศาสนาและคติความเชื่อดั้งเดิมของคนไทกลุ่มนี้ ก็ยังมีการผสมผสานกันอยู่ในเรื่องราวของการนับถือผี เช่น ผีเมือง ผีประจำตระกูล กับพุทธศาสนา

ไทได้คอง

“ได้คอง” หมายความว่า ได้แม่น้ำคองหรือแม่น้ำสาละวิน อยู่ชายแดนภาคตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นชื่อจังหวัดหนึ่ง ในมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน แยกเป็น 5 อำเภอ และ 1 เมือง ได้แก่ อำเภอตูซี คนไทเรียกว่า เมืองซอน อำเภอเหลียงเจียง คนไทเรียกว่า เมืองหล้า อำเภอเหลียงเหอ คนไทเรียกว่า เมืองตี้ อำเภอหลงชวณ คนไทเรียกว่า เมืองวัน เมืองยู่ตี้ คนไทเรียกว่า เมืองมาว เมืองวันแดง หรือวันเที่ยงมีฐานะเท่ากับอำเภอ (ดาวเชิงหวา, 2538 :1) ที่นี้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชาวไทได้คอง คนในตระกูลไทอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีพรมแดนด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ติดกับประเทศพม่า รัฐบาลจีนได้ตั้งแคว้นนี้เป็น “เขตปกครองตนเองชนชาติไตและจิงโผแห่งเดือหง” (Dehong dai Jingpo Nationality Autonomous Prefecture) ซึ่งมีประชากรทั่วทั้งเขตประมาณ 8 แสนกว่าคน ในจำนวนนี้เป็นคนไท 2 แสน 5 หมื่นคน (ปี พ.ศ. 2538) (เจียแชนจง, 2538 : 15)

คนไทได้คองเรียกตัวเองว่า ไคหลวง ซึ่งก็คือ ไทใหญ่ นั่นเอง จดหมายเหตุของชนชาติอื่นเรียกคนไทได้คองว่า “คำปายยี” ความหมายก็คือไทหลวง คนไทได้คองแยกเป็นสองสาขา คือ คนไทที่อาศัยอยู่ในเมืองตูซี อำเภอหิงเจียง อำเภอหลงชวณ อำเภอเหลียงเหอ ได้แก่ แถบเมืองซอน เมืองตี้และเมืองหล้าเป็นสาขาหนึ่ง มักเรียกว่า ไทเหนือ คนที่อยู่ในเมืองยู่ตี้ ได้แก่ แถบเมืองมาว เมืองวันแดง เป็นอีกสาขาหนึ่ง มักเรียกกันว่า ไทใต้ คนไทได้คองเชื่อว่าบรรพบุรุษของตนมาจาก “ไคคองลงเหลือ” มีความหมายว่า มาจากแถบป่าละเมาะบริเวณคอนคั้นแม่น้ำคองหรือ

แม่น้ำสาละวิน (ประคอง นิมมานเหมินท์ และดาว เริงหาว, 2540 : 6-9) แสดงให้เห็นว่าแม่น้ำมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตและพัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมของคนไทได้คง มาเป็นเวลานานแล้ว

ในหนังสือ คนไทได้คง ไทใหญ่ในยุคนาน หวงห้วยคุณ (2538 : 49-52) ได้กล่าวถึงความ เป็นมาของประวัติศาสตร์ชนชาติในเขตได้คงว่า ในประวัติศาสตร์จีนมีหลักฐานแสดงให้เห็นว่า พวกเขว่ เป็นบรรพบุรุษของคนไทในแถบนี้ โดยอาศัยร่องรอยจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และ โบราณคดี ซึ่งทำให้เห็นว่าในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 7 ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 12 มีอาณาจักรมา เกิดขึ้น หรือบางทีก็เรียกว่า “อาณาจักร ไก่ต้มพี”

การนับถือศาสนาของชาวไทได้คง มีทั้งการนับถือเทวดาฟ้า เทวดาดิน เทวดาเมือง เจ้าบ้าน (เทวดาบ้าน) และผีตางเทวดาอื่น ๆ ซึ่งจะเห็นได้จากการเช่น ไหว้เทพเจ้าต่าง ๆ เพื่อขอ ความคุ้มครองและเป็นสิริมงคล ภายหลังศาสนาพุทธนิกายเถรวาทได้เผยแพร่เข้ามาในดินแดน ของไทได้คง ดังที่ ประคอง นิมมานเหมินท์ และดาว เริง หาว ได้กล่าวถึงความเชื่อและศาสนา ของคนไทได้คงว่า

คนไทได้คงนับถือศาสนาพุทธผสมผสาน กับความเชื่อดั้งเดิม พุทธศาสนาที่แพร่เข้าไปในได้คงเป็นพุทธศานานิกายเถรวาท ซึ่ง ได้รับอิทธิพลจากพม่าและจากล้านนา แบ่งออกเป็น 4 นิกาย คือ ปายจองเคอชวาน (เครือชวานหรือโยนก) โดเต (ทอเต) และ โจ๊ะดี ในได้คงมีวัดจำนวนมาก เนื่องจากศาสนาพุทธเผยแพร่เข้าไปใน ได้คงเป็นเวลานาน จึงมีบทบาทสำคัญต่อความคิดความเชื่อและ วิถีชีวิตของคนไทได้คงค่อนข้างมาก

(ประคอง นิมมานเหมินท์ และดาว เริง หาว, 2540 : 6-9)

จากลักษณะดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างสภาพสังคมของคนไทได้คง กับศาสนาพุทธ ซึ่งถือเป็นการสร้างใหม่บนพื้นฐานของการมีชาติพันธุ์และวัฒนธรรมเดียวกัน โดยอาศัยสัญลักษณ์คือการนับถือพุทธศาสนาที่เป็นลักษณะร่วมอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ไท ดังที่ เฮ็คมัน ถึง นักมานุษยวิทยาชาวอังกฤษ ที่ได้มาทำการวิจัยภาคสนามที่ดอยกระฉิน ได้ให้แง่ คิดเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ในการพิจารณา อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนไท ซึ่งตั้งรกรากทำนาก

อาศัยกระจายในรัฐฉานของพม่าและบริเวณใกล้เคียงว่า ชุมชนชาวไทยมีลักษณะเฉพาะที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการด้วยกัน คือ

ประการแรก ชุมชนไทยเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตการผลิตแบบนาคานิคมตั้งรกรากในบริเวณที่ราบลุ่มระหว่างหุบเขา ริมฝั่งน้ำ หรือที่ราบลุ่มอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับการทำนาค้าและการปลูกข้าวเจ้า ซึ่งเป็นอาหารหลักของคนไทย

ประการที่สอง คนไทยเป็นชาวพุทธนิกายเถรวาท คนไทยมีความเลื่อมใสในพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด

ประการที่สาม ชุมชนไทยเป็นส่วนหนึ่งของรัฐแบบไทยหรือระบบการปกครองที่มีเจ้าฟ้าเป็นประมุข (Leach, 1954. อ้างถึงใน ชศ. ถันตสมบัติ, 2542 : 8)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ชาวไทยได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตประเทศจีน ซึ่งมีชายแดนติดกับพม่า ดังนั้นการแลกเปลี่ยนผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างจีนกับพม่าจึงมีปรากฏให้เห็น ไม่ว่าจะเป็นวิถีชีวิต อาหารการกิน หรือแม้ประวัติศาสตร์ของชนเผ่าที่ยังคงมีร่องรอยให้เห็นการนับถือเจ้าฟ้าองค์เดียวกันคือ “เจ้าเสือข่านฟ้า” อันเป็นภาพสะท้อนให้เห็นสายสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ด้วยกัน ไม่ว่าจะอยู่ในประเทศอินเดีย พม่า จีน หรือภาคเหนือของไทย ก็ตาม

ไทใหญ่

ชาวไทใหญ่ เรียกตนเองว่า “ไต” มีภาษา อักษร และวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเองที่แตกต่างจากคนไทกลุ่มอื่น ๆ สำหรับภาษาไทใหญ่นั้น จัดอยู่ในกลุ่มที่พูดภาษาไทสาขาตะวันตกเฉียงใต้ (Diller, 1994. อ้างถึงใน อานันท์ กาญจนพันธ์, 2538 : 8) ในบริเวณที่ประชากรชาวไตตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ แพร่กระจายครอบคลุมพื้นที่ทั้งในพม่า อินเดีย จีน และภาคเหนือของประเทศไทย ส่วนใหญ่ชาวไทใหญ่จะอยู่กันหนาแน่นบริเวณพากตะวันตกเฉียงใต้ (สกละวิน) และเหนือแม่น้ำอิระวดีขึ้นไป (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2549 : 100-101)

ถิ่นฐานของไทใหญ่อยู่ในรัฐฉานซึ่งมีอาณาเขตรวมประมาณ 60,416 ตารางไมล์ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของสหภาพพม่า (Sao Saimong Mangrai, 1965 : 5. อ้างถึงใน รัตนาพร เศรษฐกุล, 2541 : 25) ส่วนบริเวณที่ถือว่าเป็นอู่อารยธรรมของไทใหญ่คือลุ่มแม่น้ำเมาะ ซึ่งมีเมืองเมาะเป็นเมืองหลวงหรือราชธานี แสดงให้เห็นว่า ชาวไทใหญ่มีลักษณะร่วมทางวัฒนธรรม

ธรรมในการตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยคล้ายกับคนไทกลุ่มอื่น ๆ กล่าวคือ นิยมตั้งรกรากในบริเวณที่ราบ
 ลุ่มระหว่างหุบเขา ริมฝั่งน้ำ หรือที่ราบอื่น ๆ ที่เหมาะสมกับการทำนา ทั้งนี้เพราะคนไทยส่วน
 ใหญ่จะประกอบอาชีพการทำนาเป็นอาชีพหลัก ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มที่นับถือพุทธหรือยังคงนับถือผี
 อยู่ก็ตาม

ในตำนานและพงศาวดารหลายฉบับ แสดงให้เห็นการตั้งรกรากที่อยู่อาศัยของรัฐไท
 ใหญ่อย่างชัดเจน ดังที่ ศรีศักร วัลลิโภคม (2534 : 93-94) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่าง
 ตำนานหรือพงศาวดารกับการตั้งหลักแหล่งของชุมชนไทใหญ่ ที่สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์
 ระหว่างคนไทยกับตายน้า ดังคำกล่าวที่ว่า

พงศาวดารไทใหญ่ของพวกชนชาติไตในบริเวณลุ่มแม่น้ำอิรวดีตอนบน
 ได้ก้าวความไปถึงการเกิดของรัฐไตมาในลุ่มน้ำชวติ หรือแม่น้ำมาวที่เป็น
 สาขาหนึ่งของแม่น้ำอิรวดีที่ถือว่าเป็นรัฐเก่าแก่ อย่างน้อยก็ร่วมสมัยเดียวกัน
 กับอาณาจักรทุกามของพม่าสมัยโบราณ เพราะในปีนปลายของอาณาจักรนี้
 ได้ถูกทำลายโดยพวกไทใหญ่ นอกจากนี้เรื่องของเมืองไตมาแล้ว ก็มี
 พงศาวดารเมืองแสนหวิที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเมืองนาย เมืองเชียงตุง
 เมืองเชียงรุ่งที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำโขง ตามลำดับ

ไทใหญ่เป็นกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไทที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนไทยมากที่สุด
 กลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีการติดต่อกันมาโดยตลอดทั้งในระดับชนชั้นปกครองและในระดับของประชาชน
 ดังที่ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือพงศาวดารไทใหญ่ ความว่า

แม้ไทใหญ่จะเป็นไทยจำพวกหนึ่งสาขาหนึ่งต่างหาก ไม่ใช่
 ไทยสยามที่ผสมพันธุ์กับขอมหรือมอญ ติบสัมพันธ์มาอีกแผนก
 สาขาหนึ่ง ก็ยังเป็นชาติไทยด้วยกัน ร่วมสายโลหิตปฐมางกูรบุรชาติ
 อันเดียวกัน นำไทยเราจะรู้เรื่องราวเค้าเงื่อนของมนุษยชาติประจวบ
 ชาติไทยด้วยกันไว้เป็นเครื่องประเทืองปัญญาญาณ ...เพื่อเป็นคู่มือ
 การค่อเพื่อนร่วมชาติ และเฉลิมพระกฤษฎาธิการ...

(กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงศ์, 2505 : คำนำ)

ส่วนหนังสือประวัติศาสตร์ไทใหญ่ในรัฐฉาน (Shan States) อาทิ พื้นหมอกขาวมาว-หลวง พื้นราชวงศ์ พื้นแสนหวี พื้นเมืองไทย พื้นเมืองไทฉบับแก้ฉาน พื้นไทคอนกลาง และพื้นครือไทพื้นเมืองไท เนื้อเรื่องของหนังสือเหล่านี้ส่วนมากจะเป็นแนวเดียวกัน โดยจะกล่าวถึงตั้งแต่ยุคประวัติศาสตร์เมืองมาซึ่งมีความเข้มแข็ง โดยมีการเปลี่ยนแปลงเจ้าฟ้าผู้ปกครองอยู่หลายองค์ จนกระทั่งตกอยู่ภายใต้อำนาจการปกครองของพม่า ซึ่งศักราชในคำนานต่าง ๆ จะแตกต่างกันบ้าง (นันทสิงห์, 2540 : คำนำ) แสดงให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ของไทใหญ่ได้มีการคัดลอก หรือเล่าขานสืบต่อ ๆ กันมาอย่างกว้างขวาง จึงทำให้คำนานหรือพงสาวดารต่าง ๆ มีความสับสนในแง่สถานที่และเวลา เพราะฉะนั้นการศึกษาประวัติศาสตร์ไทใหญ่จึงมีอุปสรรคทั้งจากหลักฐานที่กระจัดกระจายไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งมีปรากฏในรูปแบบของพงสาวดารของรัฐต่าง ๆ แทน อันเป็นการสับสนระหว่างประวัติศาสตร์กับกลุ่มไทที่เป็นเพื่อนบ้านและญาติพี่น้องทั้งในพม่า จีน หรืออินเดีย

นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ยอมรับและให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ของเมืองมา มาก ทั้งนี้เพราะถือว่าเมืองมาเป็นศูนย์กลางของประวัติศาสตร์ไทใหญ่ (รัตนพร เศรษฐกุล, 2537 : 4) ในคำนานเมืองมาได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ไทใหญ่ว่า รัฐไทใหญ่ได้ขยายตัวมาจากคริสต์ศตวรรษที่ 6 จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 11 จึงหยุดลง หลังจากนั้นอาณาจักรมาได้ขยายดินแดนอย่างกว้างขวาง ภายใต้การปกครองของ “เจ้าเมืองข่านฟ้า” ไปสู่อาณาจักรของคนไทต่าง ๆ จากลาวถึงฮัตถัม ตลอดจนจีนและทุกาม (อาพันธ์ กาญจนพันธ์, 2537 : 10) แสดงให้เห็นว่า ในคำนานได้มีการสร้างหรือยกย่องให้ผู้นำของกลุ่มชนมีลักษณะเป็นวีรบุรุษ หรือเป็นผู้มีบุญว่าเป็นผู้ที่มีความเหมาะสมในการขึ้นครองราชย์ ซึ่งเป็นลักษณะร่วมอีกประการหนึ่งที่พบเห็นได้ใน Myth เกี่ยวกับวีรบุรุษในคำนาน (mythical hero) ของกลุ่มคนไท ไม่ว่าจะเป็นลาวจังกราช ขุนจ้อง ขุนบรม หรือเจ้าเมืองข่านฟ้า

ไทเงิน

ชาวไทเงินนับเป็นชนชาติไทดั้งเดิมอีกกลุ่มหนึ่ง ที่มีรากฐานทางอารยธรรมที่เข้มแข็ง เป็นของตนเองมาช้านาน โดยมีดินแดนอันเป็นศูนย์กลางอยู่ที่เมือง “เชียงคอง” ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในเขตรัฐฉาน สภาพพม่า ภูมิภาคของเชียงคองเป็นแอ่งก้นกระทะ มีหุบเขาล้อมรอบ อยู่ระหว่างแม่น้ำสำคัญ 2 สาย คือ แม่น้ำสาละวินทางทิศตะวันตก และแม่น้ำโขงทางทิศตะวันออก โดยมีแม่น้ำจีนไหลผ่านกลาง จากหลักฐานทางด้านคำนานประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงคองพบว่า เมืองเชียงคองมีชื่อเรียกแตกต่างกันหลายชื่อ ได้แก่ เมืองจีน เมืองเงิน เขมรัฐนครเชียงคอง หรือคองบุรี

ซึ่งที่มาของชื่อเหล่านี้ มาจากหลายทัศนะเป็นต้นว่า จากภูมิประเทศที่ตั้งของบ้านเมือง นิติยใจคอของคนกลุ่มนี้ รวมทั้งความเป็นมาที่ปรากฏจากตำนาน ทั้งที่เป็นข้อมูลบอกเล่าและเอกสารลายลักษณ์ นครเชียงตุงหรือตุงคบุรีมีหนองตุงเป็นศูนย์กลาง มีชัยภูมิหรือผังเมืองที่ตั้ง ตามความคิดของชาวไทเงินที่ว่า เชียงตุงคือเมืองแห่ง 3 จอม 7 เียง 9 หนอง 12 ประตู่(ทวี ตว่างปัญญา-กร, 2529 :26) สะท้อนให้เห็นถึงอาณาที่ตั้งบริเวณแผ่นดินของนครเชียงตุง และความชาญฉลาดของผู้คนในอดีตที่เลือกทำเลที่ตั้งในการสร้างบ้านแปงเมือง ได้เป็นอย่างดี

ในตำนานพญามังรายสร้างเมืองเชียงตุงกล่าวไว้ว่า เดิมบริเวณเมืองเชียงตุงเป็นถิ่นที่อยู่ของชาวถ้ำระมาก่อน พญามังรายได้เห็นภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การสร้างบ้านแปงเมือง เป็นนครเชียงตุงขึ้นเมื่อ พ.ศ 1810 โดยให้เจ้าน้ำท่วมซึ่งเป็นหลานครองเมืองเชียงตุง (ศรีสวัสดิ อ่องสกุล, 2539 : 188) ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างเชียงตุงกับล้านนา จึงมีลักษณะเป็นบ้านพี่เมืองน้อง ดังจะเห็นได้จากเจ้าเมืองเชียงตุงมีเชื้อสายที่มาจากราชวงศ์มังรายสืบต่อมาหลายสมัย นอกจากนี้ราชสำนักเชียงตุงกับเชียงใหม่ยังเกี่ยวเนื่องเป็นเครือญาติกัน โดยการแต่งงานระหว่างราชสกุลของสองราชสำนัก เป็นต้นว่า เจ้าอินทนนท์ ๗ เชียงใหม่ ซึ่งเป็นราชบุตรเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ได้อภิเษกสมรสกับเจ้าหญิงตุคินธาคือธิดาเจ้าฟ้ารัตนะก้อนแก้ว อินแถลง ซึ่งเป็นเจ้าเหนือหัวเชียงตุง (ทวี ตว่างปัญญากร, 2529 : 25) ด้วยเหตุนี้ ประเพณีและวัฒนธรรมของทั้งสองถิ่นจึงมีความคล้ายคลึงกันไม่ว่าจะเป็น การนับถือผีหรือเทวดาอารักษ์ อันแสดงให้เห็นถึงการสืบสายบรรพบุรุษเดียวกัน เป็นต้นว่า ที่เมืองเชียงตุงจะมีการเลี้ยงผีเจ้าฟ้ามังราย ซึ่งถือว่าเป็นผู้สร้างเมืองเชียงตุง (รัตนาพร เศรษฐกุล, 2537 : 54-55)

นอกจากนี้ ในด้านพุทธศาสนายังพบว่า เชียงใหม่ได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่เชียงตุงและขึ้นไปจนถึงเชียงรุ่ง ในสมัยของพญากือนาจนถึงสมัยพญาแก้ว ซึ่งเป็นช่วงที่พระพุทธศาสนารุ่งเรืองในอาณาจักรล้านนา ไม่ว่าจะเป็นนิกายรามัญวงศ์ วัดสวนดอก และนิกายเถรวาท วัดป่าแดง ที่ได้เผยแผ่ไปสู่เชียงตุง วัดในเชียงตุงจึงมีลักษณะคล้ายคลึงกับวัดที่เชียงใหม่ เช่น เชียงตุงมีวัดป่าแดงเชียงตุง หรือฝ่ายบางควงรับแนวคิดจากวัดสวนดอก (ศรีสวัสดิ อ่องสกุล, 2539 : 189) ผลของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่เชียงตุง ทำให้ตัวอักษรธรรมล้านนาได้แพร่ไปสู่เชียงตุงด้วย ดังนั้นอักษรไทเงินจึงคล้ายคลึงกับอักษรธรรมล้านนา

ด้วยเหตุที่ว่ากลุ่มไทเงินสืบทอดทางวัฒนธรรมกับกลุ่มไทขานมาตั้งแต่อดีต ฉะนั้นจึงมีลักษณะร่วมกันมาทางค่านววรรณกรรม ตลอดจนภาษาที่ใช้สื่อสารพูดจากันมีความคล้ายคลึง

กันมากต่างกันเพียงแต่เนื่องพุดเท่านั้น เมื่อสำรวจค้นฉบับวรรณกรรมไทเงินประเภทลายลักษณ์ พบว่า วรรณกรรมส่วนใหญ่สืบทอดมาจากวรรณกรรมล้านนา นอกจากนี้วรรณกรรมอีกส่วนหนึ่งรับมาจากวรรณกรรมไทลื้อ โดยนำมาแต่งเป็นภาษาไทยเงิน วรรณกรรมไทเงินจึงได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมไทเขินและไทลื้อรวมทั้งไทใหญ่ด้วย (อนาโกล เบ็ญคิเยร์, 2529 : คำนำ) ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะประชากรในดินแดนแถบนี้ มีการผสมผสานรวมทั้งการตั้งถิ่นฐานปะปนอยู่ในบริเวณชายขอบของประเทศไทย และประเทศพม่าวัฒนธรรมทางวรรณกรรมจึงมีการเลียนแบบ หยิบยืม และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้กลุ่มชนชาวไทยเงิน ที่อยู่ในเขตเมืองเชียงตุงยังได้อพยพมาจากประเทศพม่าเข้ามาในดินแดนล้านนาสมัยพระยาภาววิไล ซึ่งได้ดำเนินนโยบาย “เก็บผักใส่จ้ำ เก็บข้าวใส่เมือง” ในราวปี พ.ศ. 2339 ที่มีการกวาดต้อนชาวเมืองเชียงใหม่ที่หลบหนีเข้าป่าให้กลับสู่เมืองและกวาดต้อนผู้คนจากสิบสองปันนา ไทใหญ่ ไทลื้อ ไทยอง และไทเงิน เข้ามาไว้ในล้านนาคด้วยทางด้านเศรษฐกิจ เชียงตุงมีฐานะเป็นจุดยุทธศาสตร์ และ “เส้นทางสายไหม” หรือเส้นทางเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงระหว่างญูนนานกับล้านนา จะเห็นได้จากเชียงตุงเป็นทางผ่านและจุดแลกเปลี่ยนสินค้าของคาราวานพ่อค้าจากจีนและเมืองอื่น ๆ ทุกปีจะมีการคาราวานฮ้อจากญูนนานนำสินค้ามาค้าขายที่เชียงตุง และเลยต่อไปถึงเชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง ลงไปถึงมะละแหม่ง มัณฑะเลย์ และย่างกุ้ง ที่เชียงตุงพ่อค้าฮ้อนำผ้าไหม เครื่องถ้วยชาจีน ผ้าขนสัตว์ พรหมผ้าฝ้าย ชนิดหนา มาแลกเปลี่ยนกับเปลือกไม้ที่ใช้ย้อมผ้า ยางไม้ ครั่ง ผงทอง ทองแดง และผ้าย (รัตนพร เศรษฐกฤต, 2537 : 29) ดังนั้น จึงอาจจะกล่าวได้ว่าเส้นทางจากญูนนานลงมาสู่เชียงตุงและเรื่อยไปจนถึงล้านนาในอดีตนั้น เป็นเส้นทางเชื่อมโยงสายสัมพันธ์แห่งชีวิตของผู้คนในดินแดนแถบนี้

ไทลื้อ

ไทลื้อมีดินแดนที่เป็นศูนย์กลางอยู่ที่เมืองเชียงรุ่งหรือสิบสองปันนา ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน มีอาณาเขตทิศเหนือติดมณฑลยูนนาน ทิศตะวันออกติดอินโดจีน ทิศใต้ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำโขงติดเมืองหลวงพระบาง และเมืองน่าน ทิศตะวันตกติดเมืองเชียงตุง (ฉัษฐา เกาหศิรินาถ, 2541 : 2) จากข้อมูลดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเมืองเชียงรุ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งคนไทลื้อสิบสองปันนาจะเรียกว่า น้ำของ และเรียกตนเองว่า ฉาวคานน้ำ ส่วนคนจีนจะเรียกว่า แม่ น้ำฉานข้าง และเรียกไทลื้อว่า ตู๋ยไป้อี หรือไป้อีน้ำ (เรื่องเดียวกัน, หน้า 4) ดังนั้น น้ำโขงจึงถือเป็นเส้นทางเชื่อมโยงสายสัมพันธ์ระหว่างคน

ในชุมชนต่าง ๆ ในบริเวณแถบนี้ ดังปรากฏหลักฐานในหนังสือ **อัครมนไทยในประเทศจีน** ของ บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ว่า

เวลาขึ้นปีใหม่ตามบ้านเมืองริมแม่น้ำโขง เช่นเมืองเชียงรุ่ง มีการแข่งเรือข่งตา พระเจ้าแผ่นดินจะมีพระบรมราชโองการให้เจ้าเมืองเจ้าออกกราชสาตน์แจ้งไปยังเจ้าเมืองอำเภอเมืองเชียงต้า ให้จัดเรือข่งตาฝีพายตีมาแข่งขันเมืองละ 1 ลำ จัดให้ชาวบ้านเค่อ ชาวบ้านด่าก้อ ชาวบ้านถ้อ หมู่บ้านละ 1 ลำ นอกจากนี้มีเรือของพระเจ้าแผ่นดิน 1 ลำ นำมาแข่งขันกันในลำแม่น้ำโขง (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2498 : 285-286)

จากเนื้อความข้างต้น แสดงให้เห็นว่าแม่น้ำโขงนอกจากจะเป็นเส้นทางการค้าที่สำคัญในมณฑลทางใต้ของจีนที่ใช้เดินทางติดต่อกับทางเหนือของไทยหรือรัฐฉานของพม่าแล้ว ยังเป็นที่คนไทนำมา สร้างสรรค์เป็นประเพณีเพื่อเชื่อมโยงผู้คนในดินแดนแถบนี้ไว้ได้อีกอย่างหนึ่ง ดังจะเห็นได้จากประเพณีวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตที่คนไทลื้อผูกพันกับสายน้ำ เช่นเดียวกับคนไทกลุ่มอื่น ๆ

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของสิบสองพันนาส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง มีที่ราบเพียงเล็กน้อย กระจุกกระจายอยู่ตามริมฝั่งน้ำในหุบเขา ซึ่งเป็นที่ทำนกอาศัยของคนไทลื้อ ดังนั้น อาชีพหลักของคนไทลื้อจึงเป็นการทำนาเพาะปลูก อันเป็นวิถีชีวิตไทโดยทั่ว ๆ ไป ด้วยเหตุที่ชุมชนเป็นเมืองเกษตรกรรมมาตั้งแต่อดีต ปัจจัยสำคัญของสิบสองพันนาจึงเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่เอื้อประโยชน์ต่อการทำนาและการคมนาคม ดังปรากฏใน คำานานพื้นเมืองสิบสองพันนา ว่า “เมืองเชียงรุ่งนั้นมีน้ำไว้ 3 แม่ น้ำแม่น้อยนั้นเอาใต้นาก็มี 5 แม่ น้ำแม่ใหญ่ นั้น 1 น้ำของ 2 น้ำห้า 3 น้ำออก ก็มีไว้ 3 แม่แล น้ำใต้นั้น 1 นี้ เหมืองพระเจ้า 2 นี้ เหมืองปางผาก 3 นี้ เหมืองเช่าถ่าย 4 นี้ เหมืองน้ำตึง 5 นี้ เหมืองน้ำเขียว ก็จึงมีไว้ 5 เหมือง” (ทวี สว่างปัญญางกูร, 2529 : 65) แสดงให้เห็นว่า สังคมของคนไทลื้อมีความผูกพันกับสายน้ำมาตั้งแต่เริ่มตั้งถิ่นฐานที่อยู่แล้ว นอกจากนี้ยังสะท้อนภูมิปัญญาไทที่ได้พัฒนาการทำนาโดยใช้น้ำร่วมกันในระบบเหมืองฝายมาตั้งแต่อดีตซึ่งลักษณะเช่นนี้เราจะพบได้ในชุมชนหรืออาณาจักรที่เป็นภูเขาหรือหุบเขา อาทิ ล้านนา เชียงตุง หรือ สิบสองพันนา ที่มีการจัดแบ่งการปกครองออกเป็นระบบพันนาหรือปันนา ซึ่งเป็นการควบคุมพื้นที่ได้โดยใช้ระบบเหมืองฝาย (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2524 : 4)

เกลือในประเทศไทยได้อพยพเข้ามาตามหัวเมืองต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบน ในยุคที่เจ้าผู้ครองดินแดนล้านนาสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ได้กวาดต้อนเกลือจากสิบสองปันนามาไว้ที่บ้านเมืองเป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นเชียงราย พะเยา แพร่ น่าน ลำปาง ลำพูน และเชียงใหม่ ซึ่งบางตัวก็ได้อพยพเข้ามาเพิ่มเติมในภายหลัง นอกจากนี้ ในประเทศเวียดนาม หรือประเทศลาว ก็มีชุมชนเกลือตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นลุ่มน้ำคำ ในบริเวณฝั่งตะวันตกของเวียดนาม หรือลุ่มน้ำทาในแขวงหลวงน้ำทา ลุ่มน้ำแบงในเมืองแบง ของประเทศลาว เป็นต้น (ประจัน รัชพงษ์, 2536 : 90)

ชาวเกลือมีวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อที่คล้ายคลึงกับชาวล้านนา มีการบริโภคข้าวเหนียวเป็นอาหารหลักและนับถือพุทธศาสนาเช่นเดียวกัน ซึ่งถือเป็นลักษณะร่วมกับกลุ่มคนไทกลุ่มอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ในด้านความสัมพันธ์ของทั้งสองดินแดน ก็มีฐานะเป็นบ้านที่เมืองน้อง ดังจะเห็นได้จากการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางระบบเครือญาติ ซึ่งมีหลักฐานในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ว่า “ศิโลกจุฑาทวี” ราชของพญาแสนเมืองมา เป็นเจ้าเชื้อสายสิบสองปันนา นางได้ให้กำเนิดพญาตามประหม่าฝั่งแกนในขณะที่เดินทางกลับจากสิบสองปันนามาถึงพันนาฝั่งแกนก็ประสูติโอรสนั้น พญาตามประหม่าจึงมีสร้อยพระนาม “ฝั่งแกน” (ศรีสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2539 : 187)

ในด้านพุทธศาสนาพบว่า พุทธศาสนาในสิบสองปันนาแพร่มาจากล้านนา ดังนั้น การนับถือพุทธศาสนาและคติความเชื่อของชาวเกลือ จึงผสมผสานระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อดั้งเดิมเช่นเดียวกับล้านนา ดังจะเห็นได้ พิธีสิบชะตา การนับถือผีต่าง ๆ อันเป็นประเพณีที่กลุ่มคนไททั้งสองกลุ่มมีส่วนร่วมกัน ซึ่งประเพณีนี้เกิดจากการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมกับคติทางพุทธศาสนาปะปนกัน ส่วนการนับถือผีและวิญญาณ จะปรากฏออกมาในรูปของพิธีกรรมทางด้านพุทธศาสนาและพิธีกรรมบูชาผีและวิญญาณ ไม่ว่าจะเป็น ผีเมืองหรือเทวดาเมือง ผีบ้าน หรือผีเตี้ยบ้าน ผีเฮือน หรือผีอารักษ์ ส่วนในด้านวรรณกรรมพบว่าการเผยแพร่พุทธศาสนาทำให้วรรณกรรมปัญญาชนจากเชียงใหม่ไปสู่เชียงรุ่ง และได้นำตัวอักษรธรรมล้านนาไปด้วย โดยปรับปรุงเป็นอักษรไทเกลือ

ไทฮวน

ไทฮวน หรือ ไทฮวน หรือ ไทฮวน ซึ่งเรียกตนเองว่า “คนเมือง” บางครั้งคนไทยภาคกลางก็เรียกว่า “ลาวน้ำหมึก” หรือ “ลาวทุ่งคำ” ทั้งนี้เพราะชาวไทฮวนนิยมสักลายด้วยหมึกสีดำตั้งแต่

เอวช่วงล่างลงมาจนถึงขา ถวดกตยที่ตักจะเป็นถายเส้นทึบหนาสีดำ คนกลุ่มนี้มีถิ่นฐานอาศัยอยู่ที่ล้านนาหรือดินแดนทางภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน ลำปาง และลำพูน ในอดีต (ก่อนการกำเนิดรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์) ดินแดนล้านนา มีอาณาเขตทางทิศใต้จดเมืองตาก (อำเภอบ้านตาก) ทิศตะวันตกจดแม่น้ำตลิ่งชัน (ฝั่งซ้าย) ทิศตะวันออกจดแม่น้ำโขง (ฝั่งขวา) ทิศเหนือจดเมืองเชียงรุ่ง (ศรีสวดี อ่องตฤถ, 2539 : 23) อย่างไรก็ตามในปัจจุบันล้านนาหมายถึงดินแดน 8 จังหวัดดังกล่าว และศูนย์กลางสำคัญของดินแดนล้านนาคือจากอดีตจนถึงปัจจุบันก็คือเชียงใหม่

ในทางภูมิศาสตร์อาณาจักรล้านนาเป็นรัฐในหุบเขา พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา มีพื้นที่ราบแทรกเล็กน้อย และที่ราบมีลักษณะกระจัดกระจายอยู่ตามแอ่งต่าง ๆ กลางหุบเขา ลักษณะทิวเขาในภาคเหนือเป็นแนวยาวขนานกันเป็นส่วนใหญ่ ในทิศเหนือ-ใต้ ได้แก่ทิวเขาแดนลาวอยู่ทางเหนือสุด ทิวเขาถนนธงชัยอยู่ทางตะวันตก ทิวเขาผีปันน้ำอยู่ตอนกลางของภาค และทิวเขาหลวงพระบางอยู่ทางตะวันออกสุดของภาค ที่ราบในภาคเหนือมีลักษณะแคบและยาว อันเป็นแหล่งกำเนิดแม่น้ำหลายสายไม่ว่าจะเป็นแม่น้ำปิง วัง ยม และน่าน ซึ่งเป็นสาขาสำคัญของแม่น้ำเจ้าพระยา

นครเชียงใหม่ ซึ่งถือเป็นที่ตั้งราชธานีของล้านนามาตั้งแต่อดีตกาล ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง อันเป็นแม่น้ำสายสำคัญ และเป็น 1 ใน 7 ถึงรัชสมัยกตในการเลือกชัยภูมิที่จะตั้งบ้านเมืองของคนไทยวนมาตั้งแต่ครั้งบรรพกาล ซึ่งหล่อเลี้ยงพื้นดินและผู้คนในล้านนาให้อุดมสมบูรณ์คิดต่อกันมาหลายชั่วอายุคน จนพัฒนากลายเป็นบ้านเป็นเมืองเป็นรัฐ และสถาปนาเมืองเชียงใหม่ให้เป็นศูนย์กลาง ซึ่งถือเป็นการกำเนิดอาณาจักรล้านนา ในปี พ.ศ. 1839 โดยมีพระยามังรายเป็นก่อตั้งรัฐและเป็นเจ้าผู้ครองนคร

ประวัติศาสตร์ล้านนาเริ่มในราวพุทธศตวรรษที่ 19 แต่ก่อนหน้านั้น พบว่ามีทริภุญไชย พะเยา นครเขตนาค และเมืองน่าน อันเป็นแคว้นแคว้นนครรัฐที่มีอิสระต่อกัน พระยามังรายเป็นผู้ที่พยายามรวบรวมแคว้นแคว้น-นครรัฐต่าง ๆ ไว้ในพระราชอำนาจจนกระทั่งได้พัฒนาเป็นอาณาจักรล้านนาในที่สุด หลังจากนั้นอาณาจักรล้านนามีอายุได้ 262 ปี ก็ล้มตลยลงในปี พ.ศ. 2102 ตรงกับสมัยพระเจ้าบุเรงนอง จนถึง พ.ศ. 2317 ในสมัยพระเจ้าตากสิน ล้านนาจึงเข้ามาตวมักคึดคือ ไทยและร่วมกันขับไล่พม่าออกไปสำเร็จ ล้านนาจึงคกเป็นเมืองประเทศราชของไทยนับตั้งแต่บัดนั้นมา (ศรีสวดี อ่องตฤถ, 2539 : 101-223)

ในด้านประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มไทยวนพบว่าผู้คนในชุมชนแถบนี้ยังมีคติความเชื่อคั้งเดิมเรื่องผี ว่าผีมีหลายระดับ เป็นต้นว่าระดับครอบครัว หมู่บ้านก็มีผีเรียกว่า “ผีเสื้อบ้าน” ทำหน้าที่คุ้มครองหมู่บ้านคอยปกป้องรักษา และอำนวยความสะดวกความสุขสมบูรณ์ให้แก่ชาวบ้าน ภายหลังจากนับถือพระพุทธศาสนาปะปนกับความเชื่อคั้งเดิม ด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองในด้านนา จึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้คนในดินแดนแถบนี้ ไม่ว่าจะเป็นไทยวน ไทลื้อ ไทเงิน ไทใหญ่ คงจะเห็นได้จากงานด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม และวรรณกรรม ซึ่งจะมีกลิ่นอายของพุทธศาสนาปะปนกับคติความเชื่อคั้งเดิมของผู้คนในดินแดนแถบนี้ปรากฏอยู่

โดยเฉพาะด้านวรรณกรรม อิทธิพลพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญยิ่ง ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า วรรณกรรมล้านนาส่วนมากมีต้นเค้ามาจากพระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากกวีหรือนักปราชญ์ล้านนาที่มีชื่อเสียงในประวัติวรรณคดีท้องถิ่นล้านนาในสมัยแรก ๆ เป็นพระภิกษุซึ่งมีผลงานทั้งที่เป็นภาษาบาลีและภาษาพื้นเมือง เช่น พระสิริมังคลาจารย์ พระรัตนปัญญาเถระ พระโพธิธัมม และกวีไม่ปรากฏนามผู้แต่งเรื่องปัญญาสาคร ซึ่งเป็นวรรณกรรมที่แพร่หลายและได้รับความนิยมไม่แพ้วรรณคดีอื่น ดังนั้น วรรณกรรมจึงเป็นภาพสะท้อนให้เห็นการนับถือพุทธศาสนาในล้านนาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งทุกวันนี้ว่า ยังมีลักษณะความเชื่อพุทธศาสนาแบบชาวบ้าน คือนับถือพุทธศาสนาปะปนกับความเชื่อเรื่องผี วิญญาณ ไสยศาสตร์

ไทยอีสาน

“อีสาน” หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีเนื้อที่อยู่ทางฝั่งขวาแม่น้ำโขง ซึ่งในปัจจุบันมี 19 จังหวัด ดินแดนภาคอีสานอาณาเขตทางทิศใต้มีเทือกเขาพนมดงรักทอดเป็นแนวยาวจากตะวันตกไปตะวันออก จากที่ราบต่ำด้านตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยาและที่ราบต่ำเขมร ทิศตะวันตกตั้งแต่เหนือจดใต้มีเทือกเขาเพชรบูรณ์และคงพระยาเข็นเป็นขอบแบ่งกั้นออกจากภาคเหนือและภาคกลาง ทิศเหนือและตะวันออก มีแม่น้ำโขงเป็นขอบไหลลงมาจากเหนือ เป็นเส้นกั้นแดนในภาคนี้ออกจากประเทศลาวและเขมร (ศรีศักร วัลถิ โภคณ, 2533 : 2) ประชากรส่วนใหญ่พูดภาษาตระกูลไทยลาวซึ่งเรียกว่าภาษาอีสานหรือภาษาลาว ทั้งนี้เพราะในอดีตไทยอีสานเป็นกลุ่มชนที่สืบทอดวัฒนธรรมกลุ่มแม่น้ำโขงร่วมกับคนไทลาวในอาณาจักรล้านช้าง

ลักษณะภูมิประเทศของภาคอีสานมีลักษณะคล้ายแอ่งกระทะใหญ่ 2 แอ่งคือ แอ่ง-สกลนคร และแอ่งโคราช แอ่งสกลนคร อยู่ตอนเหนือในเขตจังหวัดเลย อุดรธานี หนองบัวลำภู

หนองคาย สกลนคร และนครพนม ตอนเหนือและตอนตะวันออกเฉียงของแอ่งมีลำแม่น้ำโขงเป็นขอบ ส่วนตอนใต้และตะวันตกมีเทือกเขาภูพานตัดผ่านแบ่งกันแอ่งสกลนครออกจากแอ่งโคราช ส่วนแอ่งโคราช ซึ่งอยู่ทางตอนใต้เป็นแอ่งใหญ่กว่ามีลักษณะเป็นแอ่งกระทะคือมีบริเวณที่สูงเป็นขอบอยู่โดยรอบแล้วค่อย ๆ ลาดลงสู่ที่ลุ่มต่ำน้ำท่วมถึงในบริเวณตอนกลางซึ่งทอดเป็นแนวยาวจากตะวันตกเฉียงใต้ตามลำน้ำมูลไปทางตะวันออกเฉียงเหนือ ไปจนออกแม่น้ำโขงในเขตจังหวัดอุบลราชธานี (เรื่องเดียวกัน, หน้า 2-5) เพราะฉะนั้น ลำน้ำสำคัญที่อำนวยความสะดวกสมบูรณ์ให้แก่ผู้คนในชุมชนแถบนี้มีอยู่ 3 สาย คือ แม่น้ำโขงซึ่งเป็นเส้นกั้นแดนระหว่างไทยกับลาวและกัมพูชา แม่น้ำมูล ซึ่งไหลผ่านบริเวณที่ราบลุ่มในเขตจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และแม่น้ำชี ซึ่งเกิดจากลำน้ำน้อยใหญ่หลายสายไหลผ่านเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร และอำนาจเจริญ ด้วยเหตุนี้การตั้งถิ่นฐานของผู้คนในดินแดนแถบนี้จึงกระจายตัวตามแอ่งหรือที่ราบลุ่มแม่น้ำ ที่เหมาะแก่การเพาะปลูกข้าวนาดีและพืชไร่ต่าง ๆ

นอกจากนี้ประชากรในภูมิภาคนี้ยังมีหลากหลายชาติพันธุ์นอกจากกลุ่มวัฒนธรรมไทย-ลาวหรืออีสานแล้ว ยังมีประชากรอีกส่วนหนึ่งที่พูดภาษาถิ่นย่อย ๆ อันได้แก่ภาษาภูไท ภาษาเขมร ภาษาต่วย ภาษาชาวนน หรือภาษากะเลิง ความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นโดยเฉพาะภาษาถิ่น เช่น ชาวอีสานในเขตจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ หลายพื้นที่พูดภาษาเขมร ภาษาต่วย ชาวอีสานในเขตจังหวัดนครราชสีมา พูดภาษาโคราช ชาวอีสานในจังหวัดอุบลราชธานี ขอนแก่น ยโสธร มหาสารคาม ร้อยเอ็ด หนองคาย อุดรธานี พูดภาษาลาวหรือภาษาอีสาน ชาวอีสานในจังหวัดสกลนคร นครพนม และกาฬสินธุ์ หลายแห่งพูดภาษาภูไท อย่างไรก็ตามภาษาที่ถือเป็นภาษาไทยอีสาน ก็คือภาษาลาวซึ่งเป็นภาษาพูดในภาคอีสานและในประเทศลาว (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2538 : 13)

สืบเนื่องมาจากชุมชนอีสานเป็นสังคมเกษตรกรรม วิถีชีวิตของชาวไทยอีสานจึงมีกิจกรรมตามความเชื่อทางศาสนาและตามค่านิยมของชุมชน ซึ่งเรียกเป็นภาษาถิ่นว่าฮีดคลองหรือฮีดบ้านคลองเมือง ในด้านความเชื่อและประเพณีของคนไทยอีสานในกลุ่มน้ำชีน้ำมูลในยุคต้น เริ่มจากการนับถือผี วิญญาณ อำนาจเหนือธรรมชาติต่าง ๆ ซึ่งต่อมาอิทธิพลพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้ามาสู่อีสาน ทำให้การนับถือพุทธศาสนาในยุคต้น ๆ ประปนกับคติความเชื่อดั้งเดิมสูง เป็นต้นว่า ไบเตมาหินที่พบในวัฒนธรรมอีสานเป็นการนำเอาคติหรือลัทธิและระบบความเชื่อในเรื่องการไหว้บรรพบุรุษ หรือการถือผีเข้ามาประปนในการนับถือพระพุทธศาสนา (ศรีศักร

วัตติโกคม, 2533 :21) หรือพิธีบูชาขวัญ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจหรือให้ความมั่นใจในอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะเป็นแรงหนุนให้เกิดความเชื่อมั่นไม่ให้อ้อมแอ้มหรือให้รอดพ้นต่อภัยอันตรายต่าง ๆ ทั้งที่เป็นภัยจากผีร้าย หรือสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ เป็นต้น

ในแง่ของวรรณกรรมท้องถิ่นอีสานทั้งที่เป็นคติในทางโลกีย์และโลกุตรนั้น พบว่ามีทั้งในวรรณกรรมระดับสูงและระดับสามัญ เช่น ชูชก-นางอ้ว ผาแดง-นางไอ่ พระยากันทรภาค หรือสังข์ศิลป์ชัย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมที่ได้รับอิทธิพลหรือสืบทอดมาจากอาณาจักรล้านช้าง ดังนั้นทั้งสองกลุ่มวัฒนธรรมจึงมีคติความเชื่อทั้งที่เป็นพุทธและผีปะปนกันอยู่ สะท้อนให้เห็นว่าศาสนาชาวบ้านทั้งในกลุ่มไทยอีสานและไทลาวนั้น มีการผสมผสานคติความเชื่อท้องถิ่นคือพุทธศาสนากับคติความเชื่อที่มีมาแต่เดิม เช่นเรื่องแถน ผีเข็ญ ผีปู่ตาผีไร่ผืนนาผืนน้ำผีป่าผีเขา เข้าไปในการสรรค์สร้างวรรณกรรมของกลุ่มชน

ไทลาว

ไทลาว หรือกลุ่มชนที่เรียกตนเองว่า “ลาว” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาตระกูลไทอีกกลุ่มหนึ่ง มีถิ่นฐานอาศัยอยู่ในประเทศลาว อันเป็นประเทศที่ไม่ติดกับทะเลประเทศเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีพื้นที่ประมาณ 236,800 ตารางกิโลเมตร (ขนาดครึ่งหนึ่งของประเทศไทย) พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา มีที่ราบริมแม่น้ำ แม่น้ำโขงเป็นเส้นเลือดสำคัญที่สุดของประเทศลาวที่เชื่อมการคมนาคมจากภาคเหนือกับภาคใต้ และ 2 ใน 3 ของความยาวแม่น้ำโขงที่ไหลผ่านประเทศลาวเป็นเส้นแบ่งเขตแดนระหว่างลาวกับไทย คือประมาณ 960 กิโลเมตร ปัจจุบันลาวมีประชากรประมาณ 5 ล้านคน เวียงจันทน์ เป็นเมืองหลวงและเมืองขนาดใหญ่ที่มีประชากรมากที่สุด ประมาณ 200,000 คน (บั้งอร พิษะพันธุ์, 2541 : (24)) แสดงให้เห็นว่ากลุ่มไทลาวอาศัยอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบระหว่างหุบเขาโดยมีแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่ไหลผ่านชายขอบประเทศลาวกับไทย

ประเทศลาวได้แบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ กลุ่มแรกคือ “ลาวสูง” หรือลาวที่อยู่ที่ยอดบนภูเขา เช่น ก้อ มั่ง มูเซอ แม้ว เข่า กลุ่มที่สองคือ “ลาวเทิง” หรือกลุ่มชนที่รัฐจัดจำแนกไว้ว่าตั้งบ้านเรือนอยู่กลาง ๆ ไม่สูงไม่ต่ำ เช่น พวกละเมียด พวกขมุ หรือข่า ซึ่งมีกลุ่มย่อยอีกหลายกลุ่ม และกลุ่มสุดท้ายคือ “ลาวต่ำ” ได้แก่พวกที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ในที่ราบ คือพวกลาวทั่ว ๆ ไป รวมทั้งชนเผ่าที่เป็นกลุ่มเชื้อสายตระกูลไท เช่น ไทลื้อ ไทดำ ไทขาว ไทแดง (ศรีศักร วัตติโกคม, 2538 : 152 ; สุวรรณภา เกรียงไกรเพ็ชร, 2541 : 43) และภาษาของกลุ่มชน

ดังกล่าวนี้พบว่า กลุ่มแรกและกลุ่มที่สองพูดภาษาที่ไม่ใช่กลุ่มภาษาตระกูลไท กล่าวคือ ส่วนมากจัดอยู่ในกลุ่มมอญ-เขมร ส่วนกลุ่มสุดท้ายเป็นกลุ่มที่พูดภาษาตระกูลไทสาขาตะวันตกเฉียงใต้

ในทางประวัติศาสตร์ ราชอาณาจักรลาวหรือล้านช้างนั้นมีศูนย์กลางอำนาจการปกครองอยู่ที่หลวงพระบาง ซึ่งแต่เดิมนั้นมีชื่อเรียกอยู่หลายชื่อ เป็นต้นว่า นครเข็ญคง เข็ญทอง, เมืองขวา, เมืองเช่า, หรือศรีสัตนาคคนหุดล้านช้างร่มขาว โดยมีอาณาเขตทิศตะวันออกจดเขตแดนเวียตนาม ตั้งแต่ประเทศจีนจนถึงกัมพูชา ทิศตะวันตกจดแคว้นล้านนาและกรุงศรีอยุธยา มีทิวเขาเพชรบูรณ์และคงพญาไฟขวางกั้น ทิศเหนือจดสิบสองพันนาในมณฑลยูนนานของประเทศจีน ทิศใต้จดเขตประเทศกัมพูชาสุดเขตเมืองเข็ญแดงได้แก่หงส์ มีแม่น้ำโขงไหลผ่านกลางประเทศ (เดิม วิชาศกยพนกิง, 2540 : 5) อย่างไรก็ตาม ดินแดนสำคัญของลาวหรือล้านช้างก็คือประเทศลาวในปัจจุบัน โดยมีศูนย์กลางอำนาจการปกครองอยู่ที่นครเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศลาวมาจนทุกวันนี้แน่นอน ในทางภูมิศาสตร์อาณาจักรล้านช้าง เป็นรัฐที่อยู่ท่ามกลางมหาอำนาจที่เข้มแข็งทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็น พม่า จีน เวียตนาม ล้านนา ไทย (สยาม) มาตั้งแต่อดีต ในบางยุคบางสมัยพม่าก็เข้ามาปกครอง รวมทั้งจีนซึ่งถือว่าอาณาจักรล้านช้างเป็นเมืองประเทศราช ดังปรากฏใน พงศาวดารเมืองหลวงพระบาง ว่า

จุดศักราช 933 (พ.ศ.2114) ปีมะแมตรีศก เจ้าเมืองหงสาวดีจ้ดกองทัพลงมาตีเมืองเวียงจันทน์จับได้พระยาธรมังคกโพธิสัตว์ พระหน่อแก้ว ส่งขึ้นไปเมืองหงสาวดี แล้วตั้งอุปราช ซึ่งจับไปครั้งก่อนเป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์ ครั้งนั้นเมืองเวียงจันทน์เมืองหลวง - พระบางต้องอ่อนน้อมขึ้นพม่าหงสาวดีต่อมา แล้วต้องไปบรรณาการกรุงปักกิ่งตามแบบอย่างแต่ก่อนด้วย

(ประชุมพงศาวดาร เล่ม 4, 2507 : 330)

ในพงศาวดารระบุหลายครั้งที่ล้านช้างต้องดำเนินนโยบายอ่อนน้อมขอรับการมีอำนาจของ พม่า และ จีน ในเวลาเดียวกัน ในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างล้านช้าง กับล้านนา และ

เมืองประเทศราชในที่นี้ หมายถึง เมืองที่มีอิสระในการปกครองตนเอง ตามลักษณะจารีตประเพณีของท้องถิ่น แต่อย่างไรก็ตามต้องแสดงความอ่อนน้อมหรือการคดอยู่ภายใต้อำนาจของราชอาณาจักร โดยการส่งเครื่องบรรณาการ

ไทย (สยาม) มีลักษณะเป็นบ้านที่เมืองนึ่ง ดังจะเห็นได้จากการเสริมสร้างความสัมพันธ์โดยใช้ระบบเครือญาติที่เกื้อกูลกัน หรือการสร้างความผูกพันโดยการแต่งงาน เช่น ในสมัยพระเจ้าโพธิ์ศัตราธิราช (พ.ศ. 2063-2091) ความสัมพันธ์ระหว่างล้านนากับล้านช้างนั้นเจริญก้าวหน้า ด้วยการผูกพันโดยการสมรส ระหว่างพระองค์และธิดาของท้าวเอกเศรษฐราชกษัตริย์แห่งล้านนา หรือการที่ทั้งสองอาณาจักรเคยมีกษัตริย์องค์เดียวกันปกครองบ้านเมืองนั้นคือ “พระไชยเชษฐาธิราช” และความรุ่งเรืองทางพุทธศาสนาในล้านนาซึ่งอิทธิพลนี้แผ่ขยายไปยังล้านช้างด้วย

การสร้างความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาพบว่า ล้านนาได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ล้านช้าง การนับถือพุทธศาสนาและคติความเชื่อของชาวลาว จึงผสมผสานระหว่างพุทธศาสนา และความเชื่อดั้งเดิมเช่นเดียวกับล้านนาและไทย ดังที่ บาคหลวงปาดเดกัวซ์ สังฆราชทางศาสนาจารย์ในประเศไทยในสมัยรัชกาลที่ 4 บันทึกว่า คนลาวนับถือศาสนาพุทธ เช่นเดียวกับคนไทย มีพระสงฆ์ มีวัดอันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปฏิมากรเพื่อกราบไหว้และบูชา แต่ความจริงส่วนมากดูเหมือนจะไปบนบานศาลกล่าวต่อผีต่างเทวดามากกว่าจะบูชาพระพุทธร่องค์จริง ๆ (ปาดเดกัวซ์ มงเซญัวร์, 2520 : 36-38) สะท้อนให้เห็นว่า ทั้งสองอาณาจักรนั้นมีวัฒนธรรมโดยเฉพาะทางศาสนาและวรรณกรรมคล้ายกัน

ไทคำไทขาว

“ไทคำไทขาว” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อีกกลุ่มหนึ่งที่พูดภาษาตระกูลไทสาขาตะวันตกเฉียงใต้ มีถิ่นฐานอยู่ที่เขตแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือของลาวปัจจุบันจนถึงเขตแม่น้ำคำ ทางตอนเหนือของประเทศเวียดนาม อาศัยอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำและที่ราบหุบเขา โดยมีแม่น้ำคำและแม่น้ำแดงเป็นแม่น้ำสายสำคัญ ที่ไหลผ่านดินแดนสิบสองจุไทย ซึ่งคนไทยในเวียดนามเรียกแม่น้ำแดงว่า “น้ำดาว” ส่วนคนเวียดนามเรียกว่า “ซงฮง” และแม่น้ำคำคนไทยเรียกว่า “น้ำแดง” คนเวียดนามเรียกว่า “ซงคง” และเรียกคนไทยคำไทขาวว่า “ท้าย” ซึ่งรวมกับคนไทยกลุ่มย่อย ๆ อีกหลายกลุ่ม

ชาวไทคำไทขาวมีวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อ ตลอดจนวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ทั้งนี้เพราะคนไทยกลุ่มนี้ยังไม่มีอิทธิพลทางศาสนาหรือลัทธิความเชื่ออื่นใดเลยเข้ามาปะปน ไม่ว่าจะเป็นพุทธศาสนา หรือศาสนาพราหมณ์ นอกจากลัทธิการนับถือผีที่บูชาสืบเนื่องกันมาเป็นเวลานาน ทั้งที่เป็นผีบ้าน ผีเรือน ผีป่า ผีบรรพบุรุษ ที่ต้องมีพิธีเช่นไหว้ซึ่งเรียกว่า “เสน” ในแต่ละช่วงเวลาของปี ลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการดำรงชีวิตของคนไทยกลุ่ม

นี้ยังมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม หรือธรรมชาติเป็นหลัก คังนั้นพวกเขาจึงมีความเชื่อว่า ในธรรมชาติมีผีต่างอันเป็นพลังศักดิ์สิทธิ์ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตพวกเขาได้ คังจะเห็นได้จากคนไทคำไท ชาวมีความเชื่อว่า บนฟ้ามี "แดน" เป็นผู้สร้างดิน ฟ้า มนุษย์ และสรรพสัตว์ทั้งหลาย ทั้งเป็นผู้คุ้มครองและมีหน้าที่ปกปักรักษาหรือลงโทษมนุษย์ คังจะเห็นได้จากบทขับในพิธีกรรมเช่น แดนเพื่อบูชาแดนจะมีการขับแดน หรือในวรรณกรรมเรื่องเงืองหาญ (ตำนานลาวล้านช้าง) ก็มีคติความเชื่อว่าขุนเงืองว่าเป็นลูกแดนและแดนให้ลงมาเกิด (ประคอง นิมนานเหมินท์, 2539 : 61-63)

ในบทความเรื่อง ประวัติศาสตร์และเอกสารไทคำในเวียตนาม ซึ่งถอดความจากคำบรรยายและเรียบเรียงโดยคำ จอง และเรญู วิชาศิลป์ (2538 : 193-196) ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ไทตั้งแต่ยุคสร้างบ้านแปงเมืองว่า ในช่วงปางท้าวค่อเมือง เป็นระยะที่เสาะหาแหล่งตั้งเป็นบ้านเมือง คังแค่คริสต์ศตวรรษที่ 8-10 ชาวไทขาวอพยพจากหัวแม่น้ำแค (แม่น้ำคำ) มาสู่เมืองไถ เมืองแค เมืองตอ เมืองเจียน เมืองจัน ส่วนชาวไทดำอพยพจากหัวแม่น้ำคาว (แม่น้ำแดง) ซึ่งต่อมาท้าวล้านเจืองได้พาไพร่เมืองจาก เมืองถอ ผ่านเมืองถา เมืองมวก เมืองหน้วย เมืองควาย มาอยู่เมืองแดง ค่อมมาบ้านเมืองก็ได้ขยายอาณาเขตให้เป็นปึกแผ่นขึ้น อย่างไรก็ตามเมืองหลวงของแคว้นสิบสองจุไทยก็เปลี่ยนไปมาระหว่างเมืองต่าง ๆ จึงทำให้รัฐไทกลุ่มนี้ไม่มีความเข้มแข็งคังจะเห็นได้จากการได้รับความช่วยเหลือจากอาณาจักรอื่น ๆ โดยรอบไม่ว่าจะเป็นจีน เวียดนาม และลาว

ในประเทศไทย ไทคำได้อพยพโยกย้ายเข้ามาอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ทั้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของประเทศไทย คังแต่ยุคคันรันคนโกตินทร์ที่กรุงสยามได้ยึดดินแดนหลวงพระบางและเวียงจันทน์ รวมทั้งเมืองแดงไว้ภายใต้อำนาจ หลังจากนั้นได้กวาดค้อนเชลยศึกทั้งที่เป็นคนลาว คนไทคำจำนวนมากลงมาตั้งถิ่นฐานในราชอาณาจักรสยาม ซึ่งมีคำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มนี้แตกต่างกันออกไป เช่น ในแถบจังหวัดเพชรบุรี หรือนครปฐม เรียกกลุ่มไทคำว่า ลาวโซ่ง ส่วนในแถบจังหวัดนครพนม หรือกาฬสินธุ์ เรียกไทกลุ่มนี้ว่า ภูไท

ในเวียตนาม คนไทคำไทขาวตั้งถิ่นฐานกระจายกันอยู่ตามที่ราบลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ คังจะเห็นได้จากกลุ่ม "น้ำคาว" (แม่น้ำแดง) นับจากฝั่งขวาแม่น้ำแดงไปด้านตะวันตก จนสุดพรมแดนเวียตนาม-ลาว เป็นถิ่นของพวก "ท้าย" หรือเผ่าไทคำไทขาว ฯลฯ อีกด้านหนึ่ง จากฝั่งซ้ายแม่น้ำแดง ไปทางตะวันออก จนสุดพรมแดนเวียตนาม-จีน จะเป็นถิ่นไทไต ไทหนุง (ทวี ตว่าง-ปิญญางกูร, 2540 : 112) สะท้อนให้เห็นถึงขณะร่วมทางวัฒนธรรมในการเลือกทำเลที่อยู่อาศัย

ของคนไทย ซึ่งถึงแม้พื้นที่ส่วนใหญ่ของสิบสองจุไทยจะเป็นเทือกเขาตลิ่งรับซ้อน แต่คนไทยก็มักนิยมตั้งรกรากตามที่ราบลุ่มริมฝั่งน้ำระหว่างหุบเขาซึ่งเหมาะสมแก่การเพาะปลูก ทั้งนี้เพราะวิถีชีวิตไทยส่วนใหญ่เป็นสังคมเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนาข้าวเป็นหลัก

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าประเพณีและความเชื่อของชาวไทยคำไทยชาวนั้นไม่ได้รับอิทธิพลจากคติทางพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้นักวิชาการและผู้สนใจทางด้านไทศึกษา (Tai Studies) เริ่มยอมรับและให้ความสำคัญต่อคนไทยกลุ่มนี้โดยเฉพาะเป็นแหล่งหลักฐานไขปัญหาความเป็นมาของ “คนไทย” ซึ่งสะท้อนวิถีชีวิตไทยในอดีต ไม่ว่าจะเป็นคติความเชื่อที่มีมาแต่เดิมก่อนการรับพุทธศาสนาหรือศาสนาพราหมณ์ รวมทั้งภาษาที่ใช้ก็มีลักษณะที่เป็นภาษาไทยดั้งเดิมอยู่จำนวนมาก ดังนั้น กลุ่มไทยคำไทยชาวในเวียงคานมจึงถือเป็นบุญแ่งสำคัญอีกดอกหนึ่งในการที่จะไขปริศนาความเป็นมาในหลาย ๆ ด้านของคนไทยในประเทศไทยได้อีกทางหนึ่ง

ไทยภาคกลางและภาคใต้

“ไทยภาคกลางและภาคใต้” นับเป็นกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลไทอีกกลุ่มหนึ่ง มีถิ่นอาศัยอยู่ในบริเวณภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทย หรือในอดีตเรียกว่า “สยาม” ในปัจจุบันประเทศไทยแบ่งการปกครองพื้นที่ออกเป็น 76 จังหวัด แต่ถ้ามหากพิจารณาในแง่วัฒนธรรมแล้ว สามารถแบ่งกลุ่มคนไทยได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ไทยภาคเหนือ ไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไทยภาคกลาง และไทยภาคใต้ ซึ่งมีประชากรทั้งหมดประมาณ 60 ล้านคน นับว่าเป็นกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไทที่ใหญ่ที่สุด

คนไทยภาคกลางและภาคใต้นั้น บางถ้านักคิดจะแยกออกไปเป็นคนไทยสยาม ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ และมีประเพณีวัฒนธรรมที่แตกต่างจากสองกลุ่มข้างต้น ดังที่ ศรีศักร วัตติโกคม ได้กล่าวไว้ว่า

ชุมชนที่อยู่ชายทะเลและชุมชนที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำโขงลุ่มทะเล ไม่ว่าจะอยู่ในภาคใต้หรือภาคกลางก็มีลักษณะที่เหมือนกันอย่างหนึ่ง คือ เป็นที่รวมและเป็นที่ตั้งจรไปมา

ใน กฎหมายตราสามดวง ซึ่งรัชกาลที่ 1 ได้ให้รวบรวมและชำระเมื่อ พ.ศ. 2347 นั้น เรียกประเทศไทยทั้งหมดว่า สยามประเทศ และเรียกภาษาไทยว่า สยามภาษา และต่อมาประเทศไทย ได้เปลี่ยนชื่อจาก สยาม เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2482

ของคนหลายพวกหลายเหล่าและหลายอาชีพ ทั้งที่มาจากภายนอกและมาจากภายใน มีการตั้งสรรค์ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม รวมทั้งมีการขยายเครือข่ายความสัมพันธ์ออกไปยังท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง

(ศรีศักร วัลทิโกคม, 2539 : 79)

ในทางภูมิศาสตร์ภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทยเป็นดินแดนที่อยู่ติดกับทะเล พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบ ในส่วนของชุมชนไทยภาคกลางนั้นพบว่าวิถีชีวิตไทยส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามริมน้ำหรือบริเวณใกล้แม่น้ำใหญ่ ๆ ซึ่งจะไหลออกสู่อ่าวไทย ได้แก่แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลอง รวมทั้งแม่น้ำเจ้าพระยาซึ่งถือเป็นเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงคนไทยมาตั้งแต่อดีตราบเท่าทุกวันนี้

ในทางประวัติศาสตร์ไทย สุโขทัยนับเป็นราชอาณาจักรแห่งแรกของไทย ซึ่งมีถิ่นฐานอยู่ในดินแดนลุ่มน้ำยม ถึงกำเนิดขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 19 ดังมีหลักฐานปรากฏในสมัยพ่อขุนรามคำแหงนั่นก็คือ ศิลาจารึกหลักที่ 1 ต่อมาเมื่ออาณาจักรสุโขทัยเสื่อมอำนาจลง ทำให้อาณาจักร อชยุธาประกาศตัวเป็นเอกราชในสมัยพระเจ้าอู่ทอง คนไทยจึงแยกออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มสุโขทัยและกลุ่มอชยุธา ซึ่งต่อมากรุงศรีอชยุธาก็ได้เป็นราชธานีของไทย ในรัชสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) หลังจากนั้นราชอาณาจักรอชยุธาก็สิ้นสุดลง เมื่อพระเจ้าบุเรงนองกษัตริย์พม่าเข้ายึดครองกรุงศรีอชยุธาได้ในปี พ.ศ. 2112 อันถือเป็นการเสียกรุงครั้งที่ 1 แต่หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2310 กรุงศรีอชยุธาได้แตกอีกครั้ง การแตกสลายของอาณาจักรอชยุธาในครั้งนี้ทำให้บ้านเมืองหมดสภาพไม่อาจกลับคืนเป็นรัฐได้อีกครั้ง ต่อมาในสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรี (พระเจ้าตากสิน) ก็ได้ทำการขับไล่พม่าออกไปได้ในช่วงระยะเวลาไม่กี่ปีหลังเสียกรุง การฟื้นฟูสภาพบ้านเมืองจึงเป็นหน้าที่อันสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะการดำเนินนโยบายทางการเมือง อันมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนกำลังคน หรือทดแทนประชากรชาวไทยที่ถูกกวาดต้อนไปพม่าและสูญเสียชีวิตในการทำสงคราม

จากเหตุผลดังกล่าวในสมัยรัตนโกสินทร์คอนันจึงมีอพยพชาวลาวเมืองหลวงพระบาง เวียงจันทน์ จำปาศัก ชาวลาวเมืองพวน และลาวทรงคำ (ลาวโซ่ง) มาตั้งภูมิลำเนาในหัวเมืองชั้นใน

* ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน บังอร ปิยะพันธุ์. ลาวในกรุงรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : สำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2541.

เป็นจำนวนมาก ความหลากหลายในแง่ของชาติพันธุ์ในดินแดนแถบนี้ ไม่เพียงเฉพาะกลุ่มที่พูดภาษาตระกูลไทเท่านั้น แต่ยังพบว่ามีทั้งกลุ่มพ่อค้าที่มาจากอินเดีย กลุ่มคนจีน และกลุ่มชนที่ถูกกวาดต้อนและอพยพเข้ามาด้วยความสมัครใจในราชอาณาจักรแห่งนี้มากมาย ไม่ว่าจะเป็นชาวมอญ ชาวเขมร หรือชาวเวียตนาม ด้วยเหตุนี้สังคมและวัฒนธรรมของคนไทยกลุ่มนี้จึงมีการปะทะสังสรรค์กันอยู่ อย่างไรก็ตามเราจะพบว่าลักษณะร่วมที่สำคัญของผู้คนแถบนี้ก็คือ การนับถือพุทธศาสนาแบบเถรวาทเป็นหลัก ซึ่งอาจมีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมและคติที่รับเข้ามาใหม่ โดยเฉพาะคติที่มาจากชมพูทวีป

อิทธิพลพุทธศาสนามีผลต่อการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะในแง่ของวรรณกรรมท้องถิ่น เราจะพบว่าทั้งวรรณกรรมในท้องถิ่นภาคกลางและภาคใต้นั้นจะมีกลิ่นอายของความเป็นพุทธอยู่ด้วย ดังจะเห็นได้จากหนังสือบุคคลในภาคใต้ หรือสมุดไทยคำไทยขาวของภาคกลางโดยเฉพาะวรรณกรรมกลอนสุภาพนั้น ส่วนมากเป็นเรื่องราวที่มาจากพุทธศาสนา ทั้งเรื่องราวในอรรถกถาชาดก และในปัญญาชาดก รวมทั้งชาดกที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของชาวไทยเองอีกมากมาย และในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างวรรณกรรมทั้งสองถิ่นนั้น พบว่าวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลหรือคัดลอกจากวรรณกรรมภาคกลาง โดยเฉพาะวรรณกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา (สุริวงส์ พงศ์ไพบูลย์, 2538 : 45)

จากเรื่องราวภูมิหลังเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมของคนไทยกลุ่มต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้พอสังเขปนั้น มีทั้งคนไทยที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยและนอกประเทศไทย ซึ่งมีชื่อเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ตามเหตุผลที่แตกต่างกันไป มีทั้งการตั้งชื่อตามถิ่นที่อยู่อาศัย เช่น อาศัยใกล้ริมน้ำ ก็ตั้งชื่อตามแม่น้ำ หรือตั้งชื่อตามลักษณะการแต่งกาย นอกจากนี้ยังมีลักษณะร่วมทางวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณีต่าง ๆ ที่คล้ายคลึงกัน และบางกลุ่มมีความสัมพันธ์ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมร่วมกันมาตั้งแต่อดีต

3.2 แหล่งที่มาของตำนานสุริยคราสและจันทรคราสของชนชาติไทต่าง ๆ

จากการสำรวจและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนานสุริยคราสและจันทรคราสของชนชาติไท ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมตำนานที่อยู่ในการรับรู้ของคนไทยกลุ่มต่าง ๆ อันได้แก่ ไทพม่า ไทได้คัง ไทใหญ่ ไทจีน ไทลื้อ ไทขวน ไทอีสาน ไทลาว ไทคำและไทขาว พบว่าตำนาน

อธิบายเหตุเกี่ยวกับการเกิดสุริยคราสและจันทรคราส ที่แพร่หลายที่สุดของชนชาติไทคือเรื่อง กบกินเดือน ซึ่งมีกบเป็นตัวละครเอกที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้นดังที่ สุวรรณ เกรียง-ไกรเพ็ชร (2529 : 33) ได้กล่าวถึงตำนานสุริยคราสและจันทรคราสของคนไทว่า นิทานเกี่ยวกับ กบที่แพร่หลายที่สุดของไทยคือเรื่องกบกินเดือน อันเป็นนิทานอธิบายเหตุของการเกิดสุริย-คราสและจันทรคราส

นอกจากนี้ ประเสริฐ วน นคร (2538 : 2) ยังได้กล่าวถึงความแพร่หลายของตำนานสุริย-คราสและจันทรคราสที่ปรากฏในการรับรู้ของคนไทกลุ่มต่าง ๆ ไว้ในบทความเรื่อง กบกินเดือน ว่า จากการสำรวจวรรณกรรมเรื่องกบกินเดือนในกลุ่มคนไทย ได้แก่ ไทคำไทขาวในเวียดนาม ไทลาวในประเทศลาว ไทอีสาน และไทชนในประเศไทย ไทมาในพม่า ไทลื้อใน สิบสองพันนา ไทใหญ่ในพม่า ไทอาหมในอินเดีย และไทเงินในพม่า สรุปได้ว่าเท่าที่ทราบจาก ไท 11 เผ่า มีกบกินเดือนทั้ง 11 เผ่า ส่วนกบกินตะวันมีเพียง 7 เผ่า กับที่เคยใช้ในสมัยโบราณมี อีก 1 เผ่า จะคาดกินตะวัน 1 เผ่า หมากินตะวัน 2 เผ่า ทั้ง 11 เผ่านี้อยู่ในกลุ่มไทตะวันตกเฉียงใต้

ส่วนกลุ่มชนชาติไทที่อยู่ในกลุ่มใต้ซึ่งหมายถึงพวกที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยทั้งหมด หรือที่เรียกว่า Siamese Tai รวมทั้งไทยภาคกลางและไทยภาคใต้ด้วย (F.M. Lebar et al, 1964 : 187-224 อ้างถึงใน ศิวพร วน ถาง, 2539 : 9) อันเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์นั้นพบว่า เรื่องราวเกี่ยวกับตำนานสุริยคราสและจันทรคราสในชุมชนแถบนี้ มี ปรากฏอย่างแพร่หลายเช่นกัน ถึงแม้ไม่พบชื่อเรียกเหตุการณ์ว่ากบกินเดือนเลยก็ตาม

ตำนานสุริยคราสและจันทรคราสของชนชาติไท ที่รวบรวมมาได้มีที่มาจากหลายแห่ง เช่น จากเอกสารที่ยังไม่ตีพิมพ์เผยแพร่ (ต้นฉบับตัวเขียน) จากสื่อไม่ตีพิมพ์ (แถบบันทึกเสียง) จากเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่ตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว นอกจากนี้ยังมีข้อมูลที่ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมจาก ภาคสนามในดินแดนของชนชาติไท ทั้งที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยและนอกประเทศไทยเท่าที่จะ สามารถรวบรวมมาได้ ซึ่งผู้วิจัยได้กล่าวไว้ในขอบเขตของการศึกษาวิจัยในบทค้น ๆ แล้ว

ก่อนที่จะศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างตำนานสุริยคราสและจันทรคราสของชนชาติไทในเชิงคติชนวิทยา เพื่อให้เห็นแหล่งที่มาของข้อมูลที่จะนำไปศึกษาวิเคราะห์ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึง ขอนำเสนอแหล่งที่มาของข้อมูล โดยการแยกแหล่งที่มาของตำนานสุริยคราสและจันทรคราส ตามกลุ่มวัฒนธรรม อนึ่ง ตำนานสุริยคราสและจันทรคราสของคนไทบางกลุ่มไม่มีชื่อเรื่อง ทั้งนี้

เพราะตำนานดังกล่าวเป็นเรื่องแทรกในวรรณกรรมเรื่องอื่น ดังนั้นเพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันผู้วิจัยจึงขอเรียกตำนานที่เป็นเรื่องแทรกในวรรณกรรมเรื่องอื่นว่าตำนานสุริยคราสและจันทรคราส

ตำนานไทพ่าเก

ชื่อเรื่อง “กบกินเดือน” จากบทความเรื่อง กบกินเดือน ของประเสริฐ วน นคร, 2538. หน้า 3.

รวมจำนวนตำนานของไทพ่าเก 1 ตำนาน

ตำนานไทได้คง

ชื่อเรื่อง “กบกินเดือนและกบกินตะวัน” จากรายงานการวิจัยลักษณะสังคมและวิถีชีวิตของคนไทเหนือในเขตได้คง ธารธารณรัฐประชาชนจีน : ภาพสะท้อนจากวรรณกรรม. ของประคอง นิรมานเหมินท์ และดาว เริงหาว, 2540. หน้า 138.

รวมจำนวนตำนานของไทได้คง 1 ตำนาน

ตำนานไทใหญ่

1. ชื่อเรื่อง “กบกินเดือนกบกินวัน” ผู้วิจัยรวบรวมจากชาวไทใหญ่ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2541.
2. ชื่อเรื่อง “กบกินเดือน” ผู้วิจัยรวบรวมจากชาวไทใหญ่ รัฐฉาน สหภาพพม่า เมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2541.
3. ชื่อเรื่อง “กบกินเดือน (1), กบกินเดือน (2)” ผู้วิจัยรวบรวมจากชาวไทใหญ่ จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2541.
4. ชื่อเรื่อง “กบกินเดือน” จากหนังสือด้วยปัญญาและความรัก : นิทานชาวเมืองเหนือ. ของเวาน์ เพตงเฮอ, 2519. หน้า 268.

รวมจำนวนตำนานของไทใหญ่ 5 ตำนาน

6. ชื่อเรื่อง “กบกินเดือน” จากหนังสือด้วยปัญญาและความรัก : นิทานชาวเมืองเหนือ. ของเวรณี เพลงเฮอ, 2519. หน้า 404.
7. ชื่อเรื่อง “พระอาทิตย์พระจันทร์และพระราหู” จากหนังสือด้วยปัญญาและความรัก : นิทานชาวเมืองเหนือ. ของเวรณี เพลงเฮอ, 2519. หน้า 336.
8. ชื่อเรื่อง “กบกินเดือน” จากหนังสือคหิชาชาวบ้านนาไทย. ของไพโรธ เลิศพิริกมถ, 2516. หน้า 123-124.
9. ชื่อเรื่อง “ราหูอมจันทร์” จากวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านไทยพื้นราบและชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ จังหวัดตาก. ของอรทัย สายเพ็ญ, 2528. หน้า 325-326.
10. ชื่อเรื่อง “ราหู” จากพจนานุกรมด้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง (ตอนที่ 2 อักษร พ-ธ) ของอุดม รุ่งเรืองศรี (รวบรวม), 2534. หน้า 1075.

รวมจำนวนตำนานไทยวน 10 ตำนาน

ตำนานไทยอีสาน

1. ชื่อเรื่อง “กบกินเดือน (1)” “กบกินเดือน (2)” “กบกินเดือน (3)” “กบกินเดือน (4)” “กบกินเดือน (5)” “กบกินเดือน (6)” “กบกินเดือน (7)” “พระราหู” ผู้วิจัยรวบรวมจากชาวไทยอีสาน จังหวัดยโสธร อุบลราชธานี นครพนม และชัยภูมิ เมื่อวันที่ 30 กันยายน - 29 ตุลาคม 2541.
2. ชื่อเรื่อง “ราหูอมจันทร์” จากหนังสือประเพณีโบราณอีสาน. ของพระมหาปริชา ปริญาโณ, 2525. หน้า 402-404.
3. ชื่อเรื่อง “สุริยคราส-จันทร์คราส” จากเอกสารการสำรวจโบราณวัตถุในเขตจังหวัดภาคอีสาน (อุบลราชธานี, นครพนม, มุกดาหาร, ร้อยเอ็ด, หนองคาย). ของปริญ์ฉัตร ปิยะวรรณ (รวบรวม), 2528. หน้า 133.

รวมจำนวนตำนานไทยอีสาน 10 ตำนาน

ตำนานไทจีน

1. ชื่อเรื่อง “กบดินเดือน” ผู้วิจัยรวบรวมจากชาวไทจีน จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2541.
2. ชื่อเรื่อง “กบดินเดือนและตะวัน” “กบดินเดือน” จากหนังสือด้วยปัญญาและความรัก : นิทานชาวเมืองเหนือ. ของเวรณี เพลงเฮอ, 2519. หน้า 273,285.

รวมจำนวนตำนานของไทจีน 3 ตำนวน

ตำนานไทลื้อ

1. ชื่อเรื่อง “กบดินเดือนกบดินตะวัน” “กบดินเดือน” ผู้วิจัยรวบรวมจากชาวไทลื้อ เมืองเชียงคอง สหภาพพม่า เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2541.
2. ชื่อเรื่อง “ราหู” “กบดินเดือนตะวัน” จากหนังสือด้วยปัญญาและความรัก : นิทานชาวเมืองเหนือ. ของเวรณี เพลงเฮอ, 2519. หน้า 438.
3. ชื่อเรื่อง “กบดินเดือนหรือจะภาคคือเดือน (1), กบดินเดือนหรือจะภาคคือเดือน (2), กบดินเดือนหรือจะภาคคือเดือน (3)” “ราหูอมจันทร์” ผู้วิจัยรวบรวมจากชาวไทลื้อ จังหวัดลำพูน เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม 2541.

รวมจำนวนตำนานของไทลื้อ 8 ตำนวน

ตำนานไทยวน

1. ชื่อเรื่อง “กบดินเดือน” จากข้อมูลทางคดีชน (แถบบันทึกเสียง). สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2526-2531. แถบบันทึกเสียงเลขที่ 01-03-27-254.
2. ชื่อเรื่อง “ตำนานสุริยคราสและจันทรคราส” เรื่องแทรกในคัมภีร์อนาคตวงศ์ตำนานล้านนา. ของบำเพ็ญ ะวีน (ปรีวรรคและตรวจชำระ), 2535. หน้า 30.
3. ชื่อเรื่อง “ตำนานสุริยคราสและจันทรคราส” เรื่องแทรกจากคัมภีร์ตำราหมัก. ของขุนอินทรปราสาท (อุ๋มห์), ร.ศ. 126. หน้าคำนำ.
4. ชื่อเรื่อง “พระจันทร์และพระอาทิตย์” จากหนังสือด้วยปัญญาและความรัก : นิทานชาวเมืองเหนือ. ของเวรณี เพลงเฮอ, 2519. หน้า 5.
5. ชื่อเรื่อง “กบดินเดือน” จากหนังสือด้วยปัญญาและความรัก : นิทานชาวเมืองเหนือ. ของเวรณี เพลงเฮอ, 2519. หน้า 58.

ตำนานไทลาว

1. ชื่อเรื่อง “กบกินเดือน (1)” “กบกินเดือน (2)” “กบกินเดือน (3)” “กบกินเดือน (4)” “กบกินเดือน (5)” “กบกินเดือน (6)” “กบกินเดือน (7)” “กบกินเดือน (8)” ผู้วิจัยรวบรวมจากชาวไทลาว แขวงจำปาสัก เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2541.
2. ชื่อเรื่อง “กบกินเดือน” จากหนังสือนิทานชุดเอเชีย ; นิทานดาว. ของศิริบุญ (แปล), 2538. หน้า 48-49.
3. ชื่อเรื่อง “กบกินเดือน” ผู้วิจัยแปลจากหนังสือ Legend of the Lao : A Compilation of Legend and other Folklore of the Lao people. ของ Xay Kaignavongsa and Hugh Fincher, 1993. หน้า 7.
4. ชื่อเรื่อง “ราหู” จากวิทยานุกรมภาษาลาว. ของทองคำ อ่อนมณีสอน (รวบรวม), 1992. หน้า 633.

รวมจำนวนตำนานไทลาว 11 ตำนาน

ตำนานไทคำไทขาว

ชื่อเรื่อง “กบกินเดือนและหมีกินตะวัน” แต่งโดยอาจารย์หวางเหลียง ชาวไทขาว เมืองเล็ก ประเทศเวียดนาม เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2541.

รวมจำนวนตำนานของไทคำไทขาว 1 ตำนาน

ตำนานไทยภาคกลางและไทยภาคใต้

1. ชื่อเรื่อง “ตำนานสุริยคราสและจันทรคราส” เรื่องแทรกในคัมภีร์ฉบับตัวเขียนเรื่อง เดิมไตรภพ. ของฝ่ายเอกสาร โบราณ หอสมุดแห่งชาติ.
2. ชื่อเรื่อง “ตำนานสุริยคราสและจันทรคราส” เรื่องแทรกในคัมภีร์ฉบับตัวเขียนเรื่อง ตำนานพระอาทิตย์ พระจันทร์ พระราหู. ของฝ่ายเอกสาร โบราณ หอสมุดแห่งชาติ.
3. ชื่อเรื่อง “ตำนานสุริยคราสและจันทรคราส” เรื่องแทรกในคัมภีร์ฉบับตัวเขียนเรื่อง ประวัติพระอาทิตย์ พระจันทร์ พระราหู. ของฝ่ายเอกสาร โบราณ หอสมุดแห่งชาติ.
4. ชื่อเรื่อง “ราหูอมจันทร์” จากหนังสือเล่าเรื่องไครภูมิ ของเสฐียร โกเศศ, 2540. หน้า 45-46.

5. ชื่อเรื่อง “จันทรคราส” จากหนังสือวรรณกรรมจากบ้านใน. ของกิ่งแก้ว อัครถาวร, 2514. หน้า
6. ชื่อเรื่อง “พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระราหู” จากหนังสือคติชาวบ้าน. ของกุหลาบ มัตถิกะมาต, 2518. หน้า 151-152.
7. ชื่อเรื่อง “ราหูอมจันทร์” จากรายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาและรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง (ระยะที่ 2). ของทัศนีย์ ทานควนิช, 2523. หน้า
8. ชื่อเรื่อง “ตำนานสุริยคราสและจันทรคราส” เรื่องแทรกในคัมภีร์นารายณ์สิบปาง จากสารานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 15, 2521-2522. หน้า 9630-9644.
9. ชื่อเรื่อง “อสุรกายภูมิ” เรื่องแทรกในหนังสือไตรภูมิพระร่วง. ของพระชาติโต, 2515. หน้า 61-69.
10. ชื่อเรื่อง “อธิบายเหตุพระอาทิตย์พระจันทร์กั้วพระราหู” เรื่องแทรกในหนังสือไตรภูมิโลกวิจิตร. ของพระยาธรรมปริชา (แก้ว) 2535. หน้า 898-901.
11. ชื่อเรื่อง “ราหูกินจันทร์” จากสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 8. ของสถาบันทักษิณคดีศึกษา, 2529. หน้า 3064.
12. ชื่อเรื่อง “พระราหู” จากรายงานการวิจัยเรื่องการศึกษานิทานพื้นบ้านในจังหวัดนครศรีธรรมราช. ของวิเชียร ณ นคร, 2531. หน้า (3)-(5).

รวมจำนวนตำนานไทยภาคกลางและไทยภาคใต้ 12 ตำนาน

3.3 ตำนานสุริยคราสและจันทรคราสในการรับรู้ของชนชาติไทย

คติความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ โดยเฉพาะตำนานสุริยคราสและจันทรคราสนั้น นับว่าเป็นเรื่องที่ถูกจัดกันอย่างกว้างขวางในกลุ่มของชนชาติไทย ทั้งที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยและนอกประเทศไทย เรื่องเล่าอธิบายเหตุหรือตำนานแต่ละตำนานของคนไทยในถิ่นต่าง ๆ อาจคิดเพี้ยนกันไปบ้าง สะท้อนให้เห็นจินตนาการและความคิดของคนในชุมชนแถบนี้ ที่พยายามหาเหตุผลให้กับเรื่องราวเหล่านี้ ดังนั้นเรื่องเล่าขานจึงเกิดขึ้นเป็นตำนานหรือนิทานอธิบายเหตุเกี่ยวกับความเชื่อให้คนรุ่นหลังรับรู้และจินตนาการตามที่บรรพบุรุษได้เล่าให้ฟัง และยังคงร่องรอยความเชื่อสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้

ด้านเนื้อหาของตำนานที่จะกล่าวในหัวข้อตำนานสุริยคราสและจันทรคราสในการรับรู้ของชนชาติไทย ผู้วิจัยขอนำเสนอในลักษณะที่เป็นเรื่องย่อ ทั้งนี้เพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อการ

ศึกษาวิเคราะห์ในบทต่อไป ดังจะขอกถ่วงถึงตำนานสุริยคราสและจันทรคราสในการรับรู้ของ
คนไทยกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

ตำนานไทพ่อก

ในบทความเรื่อง กบกินเดือน ของประเสริฐ ณ นคร (2539 : 3) ได้กล่าวไว้ว่า ตำนาน
หรือนิทานไทพ่อกในอีสาน ประเทศอินเดียน จะเรียกสุริยคราสว่า “โกบกินวัน” ส่วนจันทรคราส
จะเรียกว่า “โกบกินคืน” ดังที่นายโอมยา ซึ่งเป็นชาวไทพ่อกเล่าให้ฟังว่า มีชายสามคนเป็นเพื่อน
กัน ช่วยกันหุงข้าวเพื่อจะไปถวายพระ ในขณะที่คนหนึ่งไปอาบน้ำ อีกสองคนคดข้าวไปถวาย
พระก่อนแล้วอธิษฐานว่า เกิดไปชาติใดขอให้เป็นคนคดคนงาม คนที่ตามอาบน้ำเสร็จ ได้แต่ข้าว
ใหม่ไปถวายพระ จึงอธิษฐานว่าเกิดไปชาติใด ขอให้ได้กินเพื่อนทั้งสอง เพื่อนไปเกิดเป็นเดือน
เป็นตะวัน อีกคนไปเกิดเป็นกบและคอยกินเดือนกินตะวัน นางเขหอม ชาวไทพ่อก
(สัมภาษณ์ 26 สิงหาคม 2541) ได้กล่าวถึงตำนานสุริยคราสและจันทรคราสว่า คนไทพ่อกจะ
เรียกเหตุการณ์สุริยคราสและจันทรคราสว่ากบกินเดือนซึ่งในเรื่องนี้มีตัวละครเป็นกบ เดือน
และตะวัน แต่ตัวเรื่องจำไม่ได้ แสดงให้เห็นว่าในการรับรู้ของชาวไทพ่อกมีความเชื่อเกี่ยวกับ
สุริยคราสและจันทรคราสว่ากบเป็นผู้กระทำให้เกิดเหตุการณ์ขึ้น โดยการกตินกินพระอาทิตย์
หรือพระจันทร์ไป

ตำนานไทได้คง

ในรายงานการวิจัยลักษณะสังคมและวิถีชีวิตของคนไทเหนือในเขตได้คง ธารารณรัฐ
ประชาชนจีน : ภาพสะท้อนจากวรรณกรรม (ประคอง นิมนานเหมินท์ และดาวเชิง หวา, 2540 :
138) มีตำนานสุริยคราสและจันทรคราสของคนไทได้คงชื่อ “กบกินเดือนและกบกินตะวัน” ดัง
มีเรื่องเล่าว่า

ครอบครัวหนึ่งมีชายหนุ่มพี่น้องสามคน คนโตชื่อซุจันดำ (สุจันทา) คนที่สองชื่อซุติยะ
(สุริยะ) คนที่สามชื่อซุหถึง ทั้งสามมีปู่เป็นเจ้าต่าง ปู่รักหลานคนที่สามมากที่สุด อยู่มาวันหนึ่ง
หลานคนที่สามไปเยี่ยมปู่ ปู่ก็มอบหูกปักดอกคอก้านแดงซึ่งเป็นพิริวเศษให้ ซุหถึงเอาพิริวเศษ

• ข้อมูลการสัมภาษณ์ นางเขหอม ชาวไทพ่อก นี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จาก รอง
ศาสตราจารย์ ดร. ศิวพร ณ ถลาง

ไต่ขำมกลับบ้าน ก่อนจะถึงบ้านได้แวะไปเยี่ยมพี่ชายคนที่สองคือชฎิยะ ชุหถึงเอาจำมแวนข้าง ผ่านอนพักและกลับไป ชฎิยะแอบเปิดขำมดูเพราะอยากรู้ว่าปุให้อะไรน้อง มองเห็นหญ้าปุดอก ดอกคำแดง ก็แอบเอาที่ชีวิตนี้ออกจากขำม แล้วเอาไปไว้ที่บ้านพี่ชายคนใดคือชุจันคำ เมื่อชุหถึงคืนขึ้นมาเปิดขำมไม่เห็นหญ้าปุดอกดอกคำแดงก็คิดว่าพี่ชายคนที่สองต้องเป็นคนเอาไป เขาตามไปหาพี่ชาย เขาไปพบชฎิยะกกลางทาง ขณะที่ตัวของชุหถึงบังพี่ชายเอาไว้ทำให้คนมองไม่เห็นแสงของชฎิยะ จึงเกิดเป็นกบกินวัน ชฎิยะก็บอกว่าหญ้าปุดอกดอกคำแดงอยู่บ้านของชุจันคำ ชุหถึงวิ่งไปบ้านชุจันคำพอบชุจันคำตัวของชุหถึงก็บังชุจันคำอีก ทำให้เกิดเป็นกบกินเดือน

ตำนานไทใหญ่

ตำนานสุริยคราสและจันทรคราสในการรับรู้ของชาวไทใหญ่ มีทั้งข้อมูลภาคสนามที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์คนไทใหญ่ทั้งที่อยู่ในประเทศไทยและนอกประเทศไทยและข้อมูลที่มีผู้รวบรวมไว้แล้ว ดังนี้

1. “กบกินเดือน” เล่าโดยนายราชรัตน์ คำแดงยอดโคย (สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2541) วิทยากรชาวไทใหญ่ ประจำศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ได้กล่าวถึงตำนานสุริยคราสและจันทรคราสของคนไทใหญ่ตามที่ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวไทใหญ่เล่าให้ฟังเชื่อว่าจันทรคราสเกิดจาก “กบกินเดือน” ส่วนสุริยคราสชาวไทใหญ่จะเรียกว่า “ตะวันหมาด” หมาดเป็นภาษาไทใหญ่แปลว่า เป็นรอย มีจุดค้าง เป็นแผล เป็นคัน บางครั้งก็จะเรียกจันทรคราสว่า “เดือนหมาด” ดังมีเรื่องเล่าว่า

ตามที่เขาเล่าให้ฟังว่าไม่ทราบว่ายุคใดสมัยใด เขว่ามีสามคนพี่น้อง คน 3 คน เรียกคนช้ำ คนยี่ คนสาม เขาสามคนพี่น้องอยู่ด้วยกัน เขาจะทำบุญจึงได้ไปหุงข้าว คนเป็นที่ช้ำเป็นคนใจร้อน จึงได้เอาข้าวสวยไปตักถวายทานเลขทันที คนที่สองใจเย็นขึ้นมาหน่อว่าข้าวร้อนเกินไปเลยไปเอาข้าวที่หลัง น้องคนสุดท้ายต้องเหลือข้าวไหม้กันหรือเลยเอาไปถวายเป็นทาน แล้วจึงตั้งจิตอธิษฐานว่า ช้ำกับยี่สองคนมีบุญคุณขนาดไหนก็ช่าง ขอให้คำอธิษฐานถวายทานนั้นเกินกว่าเขาทั้งสอง เพราะเขาบังหน้าไว้ เขาข้างสิ ๆ เพราะเห็นว่าบังหน้าคนเลขอธิษฐานว่าขอให้ตนเองบังเขาได้บ้าง

พอถึงชีวิตความปรารถนาของเขาก็ได้ไปเกิด คนอ้าย (พี่ชาย) ได้เกิดเป็นพระอาทิตย์มีอิทธิฤทธิ์เพราะถวายข้าวร้อน คนอี่(คนที่สอง) เป็นพระจันทร์ขึ้นขึ้นมาหน่อย คนตามไปเกิดเป็นกบ ทั้งสามคนเป็นผู้ชายทั้งหมด ปีละครั้งเขาจะมีการมาพบปะกัน ความคิดอ่านของคนโตใหญ่ คนกบหมายถึงฟ้าฝน มีความก้าวหน้าทางการเกษตร คนอ้ายเป็นผู้ที่ให้พลังงานแสงอาทิตย์ ส่วนคนอี่คนกลางให้ความชุ่มชื้นชุ่มเย็นทั้งให้อากาศเย็น ส่วนน้องคนสุดท้ายได้เกิดเป็นกบมีอิทธิฤทธิ์สามารถบังแสงที่ทั้งสองไว้ได้หมด

2. “กบกินเดือน” เล่าโดยนายทองดี แสงวัณนะ (ต้นภษาณ, 25 ตุลาคม 2541) ชาวไทใหญ่ รัฐฉาน สหภาพพม่า ได้กล่าวถึงเรื่อง “กบกินเดือนกินวัน” ว่า เวลากบกินเดือนเขาว่ามันไม่ค่อยดี เป็นนิมิตไม่ดี เขาจะติเพราะเขาจะไม่ ตีกระทะ คำครกให้เกิดเสียงดัง เพื่อไล่ความไม่ดีออกไป ไตผีต่าง ๆ ที่ไม่ดีออกไป เขาเชื่อว่ากบกินเดือนหรือกบกินวัน วันไหนเวลาไหน แล้วแต่คืนแค้นวัน มนุษย์โลกก็จะต้องช่วยเหลือไม่ให้กบกินเดือนกินวัน

3. “กบกินเดือน” เล่าโดยนายสุเทพ ชัยชนะ (ต้นภษาณ, 26 ตุลาคม 2541) ชาวไทใหญ่ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ได้กล่าวถึงเรื่อง “กบกินเดือน” ว่า มีพี่น้องสองคนคือพระจันทร์กับพระอาทิตย์ ทั้งสองเกิดทะเลาะวิวาทกัน จากเหตุที่แย่งอาหารกัน ทั้งสองแย่งกันกินข้าว แล้วก็ใช้ทัพตีกันจนตาย เมื่อตายไปแล้วทั้งสองยังอาฆาตกันอยู่ จึงได้ไปเกิดเป็นกบกินเดือน

4. “กบกินเดือน” เล่าโดยนางกอบบุญ ชัยชนะ (ต้นภษาณ, 26 ตุลาคม 2541) ชาวไทใหญ่ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ได้เล่าถึงเรื่อง “กบกินเดือน” ว่า มีพี่น้องสามคน ในตอนเช้าวันหนึ่งทั้งสามเดินขึ้นมาหุงหาอาหารเพื่อจะไปไต่บาคู พี่สองคนให้น้องคนเล็กลูหม้อข้าว แต่ข้าวเกิดไหม้ พี่ทั้งสองจึงโกรธน้องคนเล็กมาก พี่คนโตจึงดักเอาข้าวหน้าหม้อที่ติดข้าวไต่บาคูไปไต่บาคู เมื่อตายไปจึงได้เกิดเป็นพระอาทิตย์ส่องแสงใสสว่างในเวลากลางวัน คนกลางได้ดักข้าวตรงกลางหม้อที่มีสีเหลืองนวลจึงได้ไปเกิดเป็นพระจันทร์ ส่วนน้องคนเล็กได้ดักเอาข้าวที่ไหม้ไปไต่บาคูจึงได้เกิดเป็นพระราหู ทั้งสามจึงยังคงจองเวรกันจนบัดนี้

5. “กบกินเดือน” จากหนังสือด้วยปัญญาและความรัก : นิทานชาวเมืองเหนือ ของเวาน์เพถงเฮอ ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า พี่น้องสองคนจะมีงานเลี้ยงที่บ้าน พี่คนโตเป็นคนทำกับข้าวและเหน็บทัพพีสำหรับตักอาหารไว้ข้างห้อง และเขาก็ลืมน้องคนเล็กไม่สามารถตักอาหารให้แขกได้

เพราะไม่มีทัฬหี เขามองหาไม่เห็น ดังนั้นอาหารจึงช้า และเขาไม่รู้ពីกษายหน้า (เรื่องนี้ก็เหมือนเรื่อง กบกินเดือนเรื่องอื่น ๆ - ผู้เขียน)

ตำนานไทเงิน

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในเขตภาคเหนือของประเทศไทยเกี่ยวกับตำนาน ฤทธิคราสและจันทรคราสในการรับรู้ของชาวไทเงิน ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นักวิชาการและผู้รู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมทั่วไปของไทเงิน อาทิ ครูบาทิพย์ ชุติธมฺโม (สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2541) รองเจ้าอาวาสวัดพระธาตุสายเมือง อำเภอท่าลี่เหล็ก จังหวัดเชียงใหม่ สหภาพพม่า ซึ่งเป็นชาวไทเงิน ได้กล่าวกับผู้วิจัยว่า ชาวไทเงินที่อยู่เชียงตุงจะเรียกจันทรคราสว่า “กบกินเดือน” บางครั้งก็เรียกว่า “เดือนจับ” หรือราหูอมจันทร์ ส่วนสุริยคราสจะเรียกว่า “ตะวันจับ” ไม่เรียก กบกินตะวันแต่อย่างใด ขณะนี้คนไทเงินที่เชียงตุงจะมีเครื่องถางที่ทำจากกะตาะมพร้าวทำเป็นรูปพระราหูเอาไว้เป็นของขลังประจำตัว คล้ายกับพระราหูนี้ ดร. อนาโตล เป็ดคิเยร์ (สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2541) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวรรณกรรมไทเงิน ได้กล่าวกับผู้วิจัยว่า ชาวไทเงินจะมีคติความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องพระราหู ซึ่งจะพบเห็นได้จากรูปพระราหูที่อยู่ตามหน้าบันของโบสถ์หรือวิหาร ทั้งในวัดที่เชียงตุงและกลุ่มไทเงินที่อพยพมาอยู่ในล้านนา

ส่วนพระอธิการอนันท์ อาทิชุตธมฺโม (สัมภาษณ์, 21 ตุลาคม 2541) เจ้าอาวาสวัดท่ากระดาง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นชาวไทเงินโดยกำเนิด ได้กล่าวถึงต้นฉบับตัวเขียนที่เกี่ยวข้องกับตำนานสุริยคราสและจันทรคราสว่า เอกสารตัวเขียนอักษรไทเงินเรื่องจันทรคราสนั้น พบว่ามีอยู่หลายสำนวนแต่ทางวัดยังไม่ได้ทำการปริวรรตเป็นภาษาไทยออกมา แสดงให้เห็นว่าตำนานสุริยคราสและจันทรคราสที่อยู่ในการรับรู้ของชาวไทเงินมีอยู่อย่างแพร่หลาย ทั้งที่ปรากฏในรูปของวรรณกรรมลายลักษณ์และวรรณกรรมมุขปาฐะ ซึ่งมีเรื่องราวดังนี้

1. “กบกินเดือน” เล่าโดยแม่อุ้ยเขี้ยว ชาวคำ (สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2541) อายุ 78 ปี ชาวไทเงิน ตำบลคอนเป้า อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ ได้เล่าว่า ครอบครัวหนึ่ง มีพ่อแม่และลูก 2 คน วันหนึ่งพ่อแม่ใช้ให้ทั้งสองทำอาหารอยู่ในครัว แต่ทั้งสองเกิดผัดกันทะเลาะกันขึ้น ก็เลยเอาปากโขกหัวกันจนตายไป คนที่ก็เลยได้เกิดเป็นกบ ส่วนคนน้อง ได้เกิดเป็นเดือนแล้วคอยกินกันอยู่ตลอดมาจนถึงทุกวันนี้ ชาวบ้านจะช่วยเดือนโดยการตีไม้ทำให้เกิดเสียงดังเพื่อ ไล่กบออกจากเดือนไม่ให้กบกินเดือน

ในหนังสือด้วยปัญญาและความรัก : นิทานชาวเมืองเหนือ ของเวาน์ เพลงเออ ปรากฏ
ตำนานสุริยคราสและจันทรคราสของไทยเงินอยู่ 2 ตำนาน คือ

2. “กบกินเดือนและตะวัน” เล่าโดย หมอสาม คำอ้าย ชาวไทเงิน บ้านห้วยน้ำขุ่น อำเภอ
แม่สาย จังหวัดเชียงราย เล่าว่า สองพี่น้องอยู่ด้วยกัน วันหนึ่งขณะที่กำลังนั่งข้าวอยู่และน้องหิว
ข้าว จึงรีบเข้าที่จะกินข้าว พี่ก็บอกว่าข้าวยังไม่สุก น้องก็รีบเร่งจะกินให้ได้จนพี่โมโหจึงเอาทัพพี
ตักข้าวที่ยังไม่สุกนั้นออกมาแล้วเอาทัพพีนั้นทำท่าจะตีน้อง น้องจึงโกรธที่หาว่าพี่นี้ดูร้าย ต่อมา
เมื่อทั้งสองคายไปก็ไปเกิดเป็นเดือนและตะวัน น้องก็ไปเกิดเป็นกบ เมื่อถึงเวลาที่มาพบกัน
น้องก็จะเอามือบังเดือนหรือตะวัน ตามเวลาที่เป็นอย่างนี้

3. “กบกินเดือน” เล่าโดย กันฮั้น อินคาจัน อยู่บ้านห้วยน้ำขุ่น อำเภอแม่สาย จังหวัด
เชียงราย เล่าว่า มีแปดพี่น้องไปทำบุญที่วัด พระอาทิตย์และพระจันทร์ผู้เป็นพี่ก็ไปด้วย ตอนนั้น
เขาถึงทัพพีมาจึงให้ราหูน้องคนสุดท้ายตักกลับไปเอา เมื่อกลับมาพระอาทิตย์และพระจันทร์ก็
โกรธจึงเอาทัพพีมาตีหัวราหู พี่นึ่วราหูก็อายแก่คนที่มาวัดจึงอาฆาตไว้ว่า ถ้าคายไปจะขอให้ไปทำ
ให้ทั้งสองคนต้องอายคนทั้งทวีป ที่สุดเมื่อคายไปก็ไปเกิดเป็นกบกินเดือนและตะวันมาจนทุก
วันนี้

ตำนานไทลื้อ

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตำนานสุริยคราสและจันทรคราสที่ปรากฏในการรับ
รู้ของชาวไทลื้อ ผู้วิจัยพบว่าชาวไทลื้อทั้งที่อยู่ในประเทศไทยและนอกประเทศไทยมีความ
เชื่อเกี่ยวกับสุริยคราสและจันทรคราสว่า เกิดจากกบกินตะวันและกบกินเดือนตามลำดับ อนึ่ง
ชาวไทลื้อยังเชื่อว่าสุริยคราสยังเกิดจากราหูของพระอาทิตย์และจันทรคราสเกิดจากราหูของจันทร์
ดังที่ผู้เล่าผู้แก่ชาวไทลื้อ ได้เล่าให้ฟังดังนี้

1. “กบกินเดือนกินตะวัน” เล่าโดยพ่อฮ้ออินทร์ แสงวงษ์ใหญ่ (สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม
2541) อายุ 69 ปี ซึ่งแต่เดิมเป็นชาวไทลื้อเมืองเชียงรุ่ง แต่ปัจจุบันอยู่ที่บ้านสายเมือง อำเภอ
ท่าซำเหล็ก จังหวัดเขื่อง ประเทศพม่า ได้กล่าวถึงเรื่อง “กบกินเดือนกบกินตะวัน” ว่า คนเล่า
คนแก่ชาวไทลื้อจะเรียกว่ากบกินเดือนและกบกินตะวัน เชื่อว่าสมัยโบราณยังมีพระจันทร์กับ
พระอาทิตย์ทั้งสองเป็นที่นั่งกัน อยู่มาวันหนึ่งทั้งสองเกิดทะเลาะผิดใจกัน เมื่อทั้งสองคายไป
คนหนึ่งจึงได้เกิดเป็นราหู ส่วนอีกคนหนึ่งได้ไปเกิดเป็นพระจันทร์ แต่เรื่องราวในความคิดเขาทำให้

ทั้งสองยังคงเป็นศัตรูกันอยู่ จึงยังคงจองเวรจองกรรมกันเรื่อยไป โดยมีราหูนั้นคอยบังแสงเดือน บังแสงตะวันไม่ให้ต้องสว่าง จึงเรียกว่ากบกินเดือนหรือกบกินตะวัน

2. “กบกินเดือน” เล่าโดยนายขัน อินทร์แก้ว (สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2541) ศรีท้าววัด พระธาตุสายเมือง ซึ่งเป็นชาวไทยเชื้อที่เกิดอยู่ในเขตอำเภอเชิงตุ่ง แต่มีญาติพี่น้องอยู่ที่สิบสอง-ปีนนา ได้เล่าถึงตำนานเรื่อง “กบกินเดือน” ว่า เรื่องเล่าที่คนรุ่นพ่อแม่เล่าให้ฟังว่ามีพี่น้อง 2 คน กำตั้งทำกับข้าวอยู่ ทั้งสองคนทะเลาะกัน คนที่ได้ป้าก (ทัพพิ) ส่วนคนน้องได้ตากเอามาติดกันผิด กันทะเลาะกันจนตายเพราะเขาป้ากและตากติดกัน พอตายไปทั้งสองก็ได้ไปเกิดเป็นกบกินเดือน คนเฒ่าคนแก่จะถือว่าวันนี้เป็นวันที่จะทำเครื่องถางป้องกันสิ่งไม่ดี บางครั้งก็จะตีเกราะเคาะไม้เพื่อให้มีลูกหมดก

ในหนังสือด้วยปัญญาและความรัก : นิทานชาวเมืองเหนือ มีตำนานสุริยคราสและ จันทรคราสของชาวไทยเชื้อที่อยู่ในประเทศไทยปรากฏอยู่ 2 ตำนาน ดังนี้

3. “ราหู” เล่าโดยพ่อใหม่จันทร์พรหม มังคราช และคนอื่น ๆ เป็นชาวไทยเชื้อ บ้านแพทย อำเภอเชิงคำ จังหวัดเชียงราย (ปัจจุบันคือจังหวัดพะเยา-ผู้วิจัย) เล่าว่า มีพี่น้อง 3 คน คนหนึ่งชื่อ ดิด คนที่สองชื่อว่าจัน และคนที่สามชื่อราหู เมื่อตามคนกินข้าวด้วยกันก็เกิดทะเลาะกัน และ แย่งข้าวอาหารกัน ราหูโมโหมากจึงโกกโห (เคาะ/ตีหัว) ดิดและจันด้วยช้อน เมื่อทั้งสามคนตาย ลง เขาทั้งสามก็ยังคงไว้เวร (จองเวร) ซึ่งกันและกัน นาน ๆ ครั้งราหูก็จะกลืนพระอาทิตย์ (พระอาทิตย์) และพระจันทร์ (พระจันทร์)

4. “กบกินเดือนตะวัน” เล่าโดย นุณี เรือสะอาด ชาวไทยเชื้อ บ้านห้วยน อำเภอเชิงคำ จังหวัดเชียงราย (ปัจจุบันคือจังหวัดพะเยา-ผู้วิจัย) เล่าว่าพี่สาวและน้องชาย มีคนใช้คนหนึ่ง แต่ที่ น้องทั้งสองไม่พอใจคนใช้เพราะทำงานช้ามาก ดังนั้นวันหนึ่งพี่น้องก็คิดคนใช้ที่หัวด้วยป้าก (ทัพพิ) เมื่อทั้งสองตายไป พี่สาวกลายเป็นพระจันทร์ น้องชายเป็นพระอาทิตย์ และคนใช้เป็นกบใหญ่ ซึ่งจะใช้หัวแม่มือของเขาบังหน้าพระอาทิตย์และพระจันทร์ เป็นเหตุให้เกิดสุริยคราสและ จันทรคราส

5. “กบกินเดือน” เล่าโดยแม่ช้อยมาลัย คำสิงห์ ชาวไทยเชื้อ (เมืองยอง) อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เล่าว่าคนโบราณเชื่อว่ามิถุนายนอยู่ 3 คน ทั้งสามเป็นพี่น้องกัน แต่ผิดใจกันด้วย

ความโกรธจึงเอาปาก (ทัพพี) ตีหัวกันจนตายไป คนน้องจึงได้เกิดเป็นกบ ส่วนคนที่ตองคนได้เกิดเป็นเดือนกับตะวัน ด้วยความแค้นแต่ชาติปางก่อน เมื่อน้องเข้าใกล้ที่ทั้งสองก็จะกลืนกินที่เอาไว้ในปาก คนโบราณจึงได้มีคำสอนว่า พี่น้องอย่าตีกันเคียวจะได้เกิดเป็นกบกินเดือน (สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2541)

6. “กบกินเดือน” เล่าโดยแม่ช้อยหอม อุ่นอินดีะ ชาวไทลื้อ (เมืองยอง) อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ได้เล่าเรื่อง “กบกินเดือน” ว่า มีเรื่องเล่าแต่ครั้งโบราณกาลนานมาแล้วว่า มีเดือนกับตะวัน ทั้งสองเป็นที่น้องกัน แต่ผิดใจทะเลาะกันขึ้นเลขเอาปากตีกันจนตาย จึงได้เกิดเป็นกบกินเดือน พ่อช้อยแม่ช้อยทั้งหลายเชื่อว่าเป็นเหตุการณ์ไม่ดี จะต้องติเกราะเกาะไม้ไผ่ตั้งไม้ค้ำไม้งามออก บางครั้งก็ตีค้ำไม้ให้ออกถูกออกผล บางคนก็เอาตะไคร้มาทำยาวิเศษก็มี (สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2541)

7. “กบกินเดือน” เล่าโดยพ่อหนานวงษ์ วงษ์ศรี ชาวไทลื้อ (เมืองยอง) อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เล่าว่า มีประวัติว่ามีที่กับน้อง คนพี่คือพระอาทิตย์ ส่วนคนน้องคือพระจันทร์ ทั้งสองทะเลาะกันเลขเอาปากจกหัวกันจนตายไป แต่ทั้งสองยังเป็นเวรเป็นกรรมกันอยู่ จึงเกิดเป็นกบกินเดือน (สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2541)

8. “กบกินเดือน” เล่าโดยพ่อช้อยดา ธรรมหมื่นของ ชาวไทลื้อ (เมืองยอง) อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ว่า เวลาเกิดกบกินเดือนหรือจะคาดคือเดือน ทางวัดจะตักถองค้ำน้องบอกชาวบ้าน จนบางครั้งจะอ่อนคิดว่าเกิดไฟไหม้ แต่คนโบราณเชื่อว่าเป็นวันดีวันงาม วันวิเศษ (สัมภาษณ์, 27 ตุลาคม 2541)

ตำนานไทยวน

จากการสำรวจตำนานสุริยคราสและจันทรคราสที่อยู่ในการรับรู้ของกลุ่มไทยวน ทั้งที่เป็นข้อมูลสื่อโมติพิมพ์ (แถบบันทึกเสียง) เอกสารงานวิจัยต่าง ๆ และข้อมูลการสัมภาษณ์ในชุมชนชาวไทยวน มีดังนี้

1. “กบกินเดือน” ผู้วิจัยได้ทำการถอดเนื้อความจากแถบบันทึกเสียงเลขที่ 01-03-27-254 ซึ่งเป็นสื่อโมติพิมพ์หรือข้อมูลทางคติชนวิทยาของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่

ได้ทำการเก็บรวบรวมเอาไว้ ดำเนินตำนานนี้เล่าโดย นายจรด กองอินท์ ชาวไทยวน จังหวัด เชียงราย ดังมีเนื้อความว่า

“ก่อนที่จะเกิดกบกินเดือนนี้ ก็มีเรื่องเล่าว่า สมัยแต่ก่อนก็มีครอบครัวอยู่ครอบครัว หนึ่ง ครอบครัวนี้มีคนอยู่ด้วยกัน 4 คน มีพ่อแม่และก็มีลูกสาว 2 คน คนแต่ก่อนบ้านที่มีลูกสาวพ่อแม่จะคอยสอนเกี่ยวกับงานการบ้านการเรือน ลือลูกสาวได้หัด ครอบครัวนี้ก็เหมือนกัน พ่อแม่ก็ได้สอนลูกสาวทั้งสองในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ มีอยู่วันหนึ่งพ่อแม่ก็ใคร่พ่อกว่า ฝีมือของลูกสาวในการเย็บปักถักร้อยจะเป็นจะไค ฝ่ายแม่ก็เตรียมเครื่องทำกับข้าวไว้ลือลูกสาว แล้วก็บอกลือลูกสาวทั้งสองช่วยกันลือะ ตอนสุดท้ายเมื่อลือะกินแล้ว ต่างคนก็ต่างจับของกินที่ลือะ แล้วปรากฏว่าของ คนบ่ถูกปากทั้งสองคน คนหนึ่งก็ว่าพอดิแล้ว อีกคนก็บอกว่ายังบ่พอดิเทื่อ ทั้งสองก็ตกลงกันบ่ได้ เรื่องรสชาติอาหารของกิน ก็มีได้รสถูกปากของคนทั้งสอง ก็เกิดการเถียงกันขึ้น คนที่เป็ย (คว่า, จับ, ลวย) ได้เป็ยมาโขกหัวน้องสาวหั้น น้องสาวก็ใจขึ้น ด้วยความโกรธก็เป็ยเอาแกนครก ทูบหัวที่สาว ทั้งสองต่างกันด่าลือะให้กัน คนน้องก็ได้ไปเกิดเป็นกบ เมื่อทั้งสองได้ไปเกิดแล้ว ก็ยังอาฆาตกันอยู่ พอเวลาปะกัน คนน้องก็จะคาบคนที่เป็นกบกินเดือน ลือหุบเอาได้หั้นเท่าฮอด ถึงปะเค็ย เขาจะหั้นว่าถ้าที่น้องคนใดลือกัน เป็นก็จะบอกว่าถ้าตายไปก็จะตายไปเป็นกบกินเดือน”

2. “ตำนานสุริยคราสและจันทรคราส” เรื่องแทรกในคัมภีร์อนาคดวงต์ตำนานด้านนา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปาเพ็ญ ระวิน ผู้ปริวรรตและตรวจชำระคัมภีร์อนาคดวงต์ตำนานด้านนา ได้กล่าวถึงตำนานที่ปรากฏแทรกอยู่ในคัมภีร์เล่มนี้ว่า เนื้อเรื่องจะกล่าวถึงพระราหูซึ่งเป็นหนึ่งในสิบของผู้ที่จะมาบรรลุสัมโพธิญาณเป็นพระโพธิสัตว์ในอนาคต ที่ได้สร้างเวรสร้างกรรมไว้กับ พระอาทิตย์และพระจันทร์ จนก่อให้เกิดเรื่องราวที่เป็นตำนานในท้องถิ่นด้านนาอีกตำนานหนึ่ง อันอาจจะเป็นต้นเค้าเรื่องของตำนานตำนานอื่น ๆ ที่ว่าด้วยเรื่องพี่น้องทะเลาะกันเพราะเรื่อง ทำครัว ซึ่งผู้เล่าผู้แก่ในตำนานรับรู้ และนำมาเล่าเป็นตำนานหรือนิทานอธิบายเหตุสืบต่อมา (ต้นภาษาณ์, 29 มิถุนายน 2541)

เนื้อเรื่องของตำนานสุริยคราสและจันทรคราสที่ปรากฏแทรกในคัมภีร์เล่มนี้ กล่าวไว้ว่า เมื่อก่อนเขาเกิดเป็นพี่น้องกัน มีสุริยะเป็นชาย จันทิมะเป็นผู้กลาง ราหูเป็นน้องสุดท้อง อยู่มาวันหนึ่งทั้งสามจะทำบุญให้ทานแก่พระเป็นเจ้า ก็เลยช่วยกันหุงข้าวแต่ข้าวเกิดไหม้ พี่ทั้ง 2 คนก็โกรธราหูเลยเอาค้ำไม้ที่คั้นข้าวตีหัวน้อง น้องก็โกรธแค้นพี่ทั้งสองจึงได้อาฆาตแค้นไว้ว่า ถ้า

เกิดในชาติหน้าขอให้คุณได้กระทำที่ทั้งสองให้อายแก่ชาวโลกเขาคงที่ได้กระทำไว้กับตนเอง ด้วยแรงอธิษฐานอันนั้น ทั้งตามจึงได้ไปเกิดเป็นพระอาทิตย์และพระจันทร์อยู่บนวิมารทอง ส่วนน้องสุดท้องคือราหูที่หุงข้าวใหม่เมื่อชาติที่แล้วได้มาเกิดเป็นราหูชื่อ “เวโรจโน” เวนกรรมที่กระทำไว้เมื่อชาติปางก่อนจึงทำให้ตัวคนของราหูใหญ่โต และได้จองเวรจองกรรมกับพระอาทิตย์พระจันทร์ทุกภพไป

3. “ตำนานสุริยคราสและจันทรคราส” เรื่องแทรกหน้าคำนำในคัมภีร์ถาวรรมภ์ ของขุนอินทรปราสาท (อุ่งห์) ซึ่งเป็นคัมภีร์สำหรับคำนวณสุริยุปราคาและจันทรุปราคาได้กล่าวไว้ว่า คำโบราณของไทยเหนือ (ลาว) กล่าวว่ากบตัวหนึ่งเหาะขึ้นไปกุดเอาพระอาทิตย์และพระจันทร์เข้าจึงเป็นอุปราคา

ส่วนข้อมูลที่มีผู้เก็บรวบรวมไว้แล้วนั้น พบว่าในหนังสือด้วยปัญญาและความรัก : นิทานชาวเมืองเหนือ ของเวาน์ พงษ์เออ ปรากฏตำนานสุริยคราสและจันทรคราสของคนไทยวนอยู่ 4 ตำนวน ดังนี้

4. “พระจันทร์และพระอาทิตย์” เนื้อเรื่องกล่าวไว้ว่า แต่ก่อนนานมาแล้วมี 2 พี่น้อง 1 พี่น้องจะมาพบกันครั้งหนึ่ง ที่ได้ไม้ด้าม (ไม้ที่ใช้ตักแกงหรือคนแกง) น้องได้ไม้ปาด (ที่คนข้าวเหนียวเพื่อให้เห็น เวลานั้นข้าวเสร็จแล้ว) สองพี่น้องก็ผัดกันและตีกันจนตายทั้งคู่ ที่ได้เกิดเป็นพระอาทิตย์ น้องเป็นพระจันทร์ พี่หนึ่งมาพบกันครั้งและอู๋ (พูด) กันแล้วมีเรื่องผัดกันทำให้เกิดจันทรคราสและสุริยคราสเพราะพระอาทิตย์และพระจันทร์ผัดกัน ซึ่งคนเราเชื่อว่าเกิดมีราหูอมจันทร์หรือราหูอมพระอาทิตย์ขึ้น

5. “กบกินเดือน” เนื้อเรื่องกล่าวไว้ว่า พระอาทิตย์กับพระจันทร์เป็นพี่น้องกัน เมื่อเป็นคอนอยู่นั้นเกิดทะเลาะวิวาทกัน เมื่อคายไปก็ไปแค้นกัน คนเราก็กดว่าพระจันทร์จะแพ้ก็ช่วยโดยการตีเกราะเคาะช่องช่วย บางคนก็ตีคันทมาทผลไม้ เพื่อคั้น ไม้ นั้น ๆ จะ ได้มีผลตก บางคนก็ถือว่าจันทรคราสนี้ เป็นวันดี ก็พากันไปหาตะไคร้ที่มีดอกซึ่งเป็นของหายากมาทำยา

6. “กบกินเดือน” เนื้อเรื่องกล่าวไว้ว่า มีเศรษฐีคนหนึ่งมีลูกสาว 2 คน ต่อมาพ่อแม่ตายไป เศรษฐีนี้ก็มีทรัพย์สมบัติมากถึง 88 โกฏิ ถูกก็อยากทำบุญให้พ่อแม่ และพระสงฆ์องค์เจ้านั้น อยู่ในป่า เขาก็แต่งเตรียมข้าวของที่จะไปทำบุญใส่เกวียนไป และบอกน้องชายว่าได้เตรียมข้าว

ของให้พร้อม อย่างถึมอะไรนะเวลาไปจะได้ไปดักบาตร เมื่อไปถึงแะจะดักบาตรแต่ไม่มีทัพพี ที่ดาวทั้งตองก็โกรธจึงค้ำองขึ้นท่ามกลางผู้คนที่ไปทำบุญ ว่าบอกแล้วว่าอย่าถึมอะไรก็ยังไม่ถึมทัพพีจนได้ น້องก็วิ่งกลับบ้านด้วยความโกรธไปเอาทัพพีแะตั้งจิตอธิษฐาน คนใดขอให้ไปเกิดเป็นพระอาทิตย์ คนที่ตองขอให้ไปเกิดเป็นพระจันทร์ คนที่ตามคนตองก็ขอให้ไปเกิดเป็นราหู วันนีทำให้คนอับอายคนทั้งหลาย ช้าจะทำให้พี่อวยคนทั้งโลก ชาติต่อมาราหูก็ไปคาบพระอาทิตย์พระจันทร์ เวลาพระราหูคาบนั้นพระอาทิตย์ก็ไปขอคาบพระพุทธรเจ้า ก็ให้ศูตรศูรียแะพระจันทร์ก็ได้ศูตรจันทิมะ เดียวนี้ราหูคาบพระอาทิตย์แะพระจันทร์ไม่ได้เพราะศูตรของพระพุทธรเจ้า ราหูจึงได้แต่เอามือเข้าบัง

7. “พระอาทิตย์พระจันทร์แะพระราหู” มีเนื้อเรื่องว่า ในสมัยนั้นมีการทานก๋วยตลากในเมืองดาวะตึงตา เจ้าเมืองมีลูกสาวตองคน ไปกินก๋วยตลากแะมีข้าใช้คนหนึ่งหาบเอาอาหารเพื่อจะไปถวายพระ เมื่อไปถึงวัดก็รู้ว่าถึมทัพพีจึงให้ไปเอาทัพพีมา เมื่อมาถึงนางทั้งตองก็เอาทัพพีนั้นตีคนใช้ต่อน้าคนทั้งหลายทำให้คนใช้นั้นอายคนอื่นมาก จึงคิดในใจแะเข้าไปเฝ้าพระพุทธรเจ้าแะอธิษฐาน ว่าถ้าเกิดมาชาติหน้าขอให้ทั้งตองที่น้องเกิดมาเป็นพระอาทิตย์แะพระจันทร์ แะตัวเองจะมากินทั้งตองให้มันอายแก่คนทั้งโลก แต่พระอินทร์ไม่ให้กิน ราหูจึงเพียงแต่ใช้หัวแม่มือบังเท่านั้น ให้มันอายแก่คนทั้งหลาย

8. “กบถกินเคื่อน” ในหนังสือคชชาวบ้านอานนาไทย ของไพโรธ เลิศพิริยภมด คำนานศูรียคราตแะจันทรคราตตำนานนี้มีเนื้อเรื่องกล่าวไว้ว่า ในสมัยก่อนพระเจ้ามหา มีครอบครัวหนึ่งได้ตั้งบ้านเรือนอยู่นอกเมือง ครอบครัวนี้มีสมาชิกภายในครอบครัว 4 คน มีพ่อแม่ลูก ซึ่งเป็นสาวทั้ง 2 คน ในสมัยก่อนนั้น ถ้าครอบครัวไหนมีลูกสาวก็จะได้รับการอบรมภายในบ้าน เรื่องที่อบรมต้งตองก็เกี่ยวกับการเป็นแม่บ้านที่ดี เช่นการจัดการภายในบ้าน เกี่ยวกับความประพฤติกิริยา มารยาท ตลอดจนการทำอาหาร ในครอบครัวนี้ก็ได้อบรมในเรื่องต่าง ๆ ตามขนบธรรมเนียมประเพณี อยู่ต่อไม่นานทั้ง 2 คนก็สามารถที่จะทำได้อย่างชำนาญ วันหนึ่งพ่อแม่ก็บอกให้ลูกสาวทั้ง 2 คน ไปทำอาหารเพื่อจะทอดสอบคู่มือมือ ตองคนนี้ก็เข้าไปในครัว จัดเครื่องใช้ต่าง ๆ เรียบร้อยแล้วก็ช่วยกันทำงานสำเร็จ ในตอนท้ายทั้งตองคนก็ทอดองชิมดูรสชาติอาหารที่ตนได้ทำมา แต่ด้วยรสชาติอาหารที่ไม่ถูกปากของกันแะกัน ทั้งตองก็ได้โต้แย้งกันถึงเรื่องนีจนถึงขีดโทสะ คนพี่ก็เอาทัพพี (ป้าก) เข้าปาคหน้าน้องสาว ส่วนน้องสาวก็เอาตลก (ครก) ทุบคหน้าพี่สาวของตัวเอง การต่อสู้ก็เกิดขึ้น จนในที่สุดทั้งตองต่อสู้กันจนตาย

เมื่อทั้งสองตายไปแล้วก็มีขมบาดนำเอาวิญญาณไปพิพากษาและตัดสินว่า ทั้งสองทำการอันน่าบัดสี สมควรที่จะตกนรกทั้ง 7 ชั้น เมื่อตกนรกแล้วก็ให้คนที่ไปเกิดเป็นเดือน คนน้องให้ไปเกิดเป็นกบ และคนทั้งโลกจะได้มองเห็นการกระทำอันนี้ได้ตลอดเวลา เมื่อทั้งสองไปเกิดแล้ว ก็ยังอาฆาตกันอยู่เมื่อเวลาที่ได้มาพบกัน คนน้องก็จะ ได้ไปคาบคนที่ดังที่เราเห็นกัน

9. “ราหูอมจันทร์” จากวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบนิทานพื้นบ้านไทยพื้นราบและชาวไทยภูเขาเผ่ามูเซอ จังหวัดตาก ของอรทัย สายเพ็ญ คำนานสุริยคราสและจันทรคราสตำนานนี้ เป็นตำนานของกลุ่มคนไทยวน ที่มีภูมิลำเนาอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำ ในหมู่บ้านปากห้วยแม่ท้อ ตำบลแม่ท้อ อำเภอเมือง จังหวัดตาก โดยภาษาคนในชุมชนนี้ที่ใช้ในการติดต่อสื่อสารกันเป็นภาษาถิ่นภาคเหนือหรือคำเมือง เพราะฉะนั้นผู้วิจัยจึงได้พิจารณาให้ คำนานสุริยคราสและจันทรคราสตำนานนี้ เป็นตำนานของคนไทยวนดังมีเรื่องเล่าว่า

ราหูถึงปีศาจก็อันนี้ละ เขายังกันไว้ บัง ที่กะน้องเค้าเจอกัน แม่เค้าก็ตอนมาแล้วตอนแม่มาแล้วว่ามีงอย่าได้นำปากตากลใส่หัวกัน คำหม้อข้าว ไชกหัวกันนี้ละอันเนี่ยละไปทำขายหน้าที่ว่าน้องชายขายหน้าที่มีมันมันยัง งงละเค้าไม่ให้เอาเป็นส่วนบนทำให้พี่ชาย อาศัยกับเพื่อนมนุษย์ที่ไม่คิดละคิน้องนะ ทำน้ำใส่หัวน้องบ้าง ตากครกที่มันมันหยั่งงั้นะ นี่ไม่คิด อย่าทำใส่กัน ไปเกิดเป็นพระอาทิตย์พระจันทร์ แล้วก็ย้ายกับเขาก็หยอกเมื่อไรละ ชาวบ้านก็จะคิดลงนั้นยังช่วยกันคิดละ บางทีคิดันมะพร้าวของปลูกของเราให้มันมีลูก

10. “ราหู” ในพจนานุกรมล้านนา-ไทย ฉบับแม่ฟ้าหลวง ตอนที่ 2 มีคำนานสุริยคราสและจันทรคราสอยู่ในคำจำกัดความหรือการให้ความหมายของคำว่า “ราหู” ซึ่ง อุดม รุ่งเรืองศรี เป็นผู้รวบรวมว่า ราหูเป็นชื่ออสูรตนหนึ่งมีตัวขาดครึ่งท่อน เชื่อกันว่าเมื่อเวลามีสุริยคราสและจันทรคราสเป็นเพราะดวงอาทิตย์หรือดวงจันทร์ถูกราหูอมไว้ในปาก

คำนานไทยอีสาน

จากการสัมภาษณ์ผู้รู้และนักวิชาการท้องถิ่นอีสาน อาทิ รองศาสตราจารย์จารุวรรณ ชรรณวัตร นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน ได้กล่าวถึงความแพร่หลายของคำนานสุริยคราสและจันทรคราสในอีสานว่า เรื่องที่อยู่ในความทรงจำหรือในการรับรู้ของคนอีสานคือ เรื่อง กบกินเดือน จันทรคราสน้อยกินปู จันทรคราสสุริยคราส ราหูอมจันทร์ และราหูอมพระอาทิตย์ เป็นต้น (จารุวรรณ ชรรณวัตร, สัมภาษณ์, 7 ตุลาคม 2541)

นอกจากนี้อาจารย์ปรีชา พิศทอง บุคคลดีเด่นด้านวัฒนธรรม ปี 2528 ได้กล่าวถึงการรับรู้ตำนานสุริยคราสและจันทรคราสของคนไทยอีสานว่า คนโบราณในท้องถิ่นอีสานจะเรียกการเกิดจันทรคราสว่า “กบกินเดือน” เป็นส่วนใหญ่ แต่สุริยคราสไม่ปรากฏว่าเรียกว่า “กบกินตะวัน” แต่อย่างไร ก็จะเรียกว่า “ราหู” หรือ “ราหูอมพระอาทิตย์” (ปรีชา พิศทอง, สัมภาษณ์, 2 ตุลาคม 2541)

ส่วนผู้รู้ในท้องถิ่น ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์คนในท้องถิ่นอีสานหลายท่าน เป็นคนว่า พ่อใหญ่ทองอินทร์ บุญทศ ซึ่งเป็นคนไทยอีสาน บ้านดุมทุก อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร อายุ 79 ปี มีอาชีพเป็นหมอยา เคยได้รับรางวัลผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม สาขาภูมิปัญญา ตามโครงการสืบสานวัฒนธรรมไทย ประจำปี 2539 ได้กล่าวถึงตำนานเรื่อง “กบกินเดือน” ว่า เท่าที่ได้ศึกษาบวชเรียนมาเป็นเวลา 30 ปี เคยได้ฟังผู้เฒ่าผู้แก่เล่าเรื่องกบกินเดือนให้ฟัง แต่เนื่องจากเป็นเวลานานมากแล้วจึงจำไม่ได้ รู้แต่เพียงว่ามีกบ มีพระอาทิตย์และพระจันทร์เท่านั้น (ทองอินทร์ บุญทศ, สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2541)

จากทัศนะของผู้รู้และนักวิชาการในท้องถิ่นอีสาน แสดงให้เห็นว่าตำนานหรือนิทานอธิบายเหตุเกี่ยวกับการเกิดสุริยคราสและจันทรคราสที่อยู่ในการรับรู้ของคนไทยอีสานนั้น ส่วนมากจะเป็นเรื่องเล่าปากต่อปากมากกว่าที่จะเป็นการจดบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์ ดังที่คนไทยอีสานได้เล่าตำนานเรื่อง “กบกินเดือน” ให้ฟังดังนี้

1. “กบกินเดือน” เล่าโดยนายสุพรรณ ชื่นชม อายุ 52 ปี เป็นคนไทยอีสาน จังหวัดยโสธร มีอาชีพเป็นชาวนาและเป็นนักแต่งกลอนลำ ได้เล่าเรื่อง “กบกินเดือน” ว่า ในสมัยโบราณ ตั้งแต่คนยังไม่รู้ว่ามิค้ำว่าเดือน ตะวัน ไม่รู้กลางวันไม่รู้กลางคืน ได้เกิดสงครามระหว่างเทพกับมาร เทพก็คือพระอาทิตย์กับพระจันทร์ ส่วนมารก็คือกบ ทั้งสองฝ่ายแย่งความเป็นใหญ่กันเคยเกิดสงครามขึ้น ฝ่ายมารชนะในตอนแรก พวกเทพจึงประชุมกันว่าจะทำอะไรจึงจะชนะ ฝ่ายมารได้ มารโกรธก็เลยว่าจะดับโลกให้มีนิคมให้มีเทพแห่งกาลเวลา บังให้มีกลางวันกลางคืน พญามารก็เลยกินกินเดือน คิดว่าจะกินให้หมด แต่ด้วยมนุษย์โลกเห็นว่ากบกินเดือน จึงเรียกประชุมกันตีเกราะเคาะไม้เพื่อไล่พญามารบให้กินเดือน เป็นเช่นนี้อยู่จนปัจจุบัน (สัมภาษณ์, 30 กันยายน 2541)

2. “กบดินเดือน” เล่าโดยอาจารย์ปรีชา พิณทอง ว่า ตั้งแต่สมัยที่บ้านเมืองบ่กุ่มบ่เข็น ฟาฝนบ่คกฝนบ่ถง ได้เกิดความแห้งแล้งใน โลกมนุษย์เพราะแสงอาทิตย์แสงจันทร์ เพื่อให้ฟ้าฝน คกลงมา จึงได้มีกบขึ้น ไปกินเดือน (สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2541)

3. “กบดินเดือน” เล่าโดยพ่อใหญ่สุนทร ชมพุทธ ชาวไทยอีสาน อำเภอน้ำยืน จังหวัด อุบลราชธานี ว่า สมัยก่อนมีพระอาทิตย์กับพระจันทร์ ทั้งสองเป็นที่นั่งกัน ตั้งแต่เกิดมาเป็น มนุษย์นั้น พระอาทิตย์เป็นที่กับพระจันทร์เป็นน้อง ได้ช่วยเหลือกันทำกับข้าวกับน้ำไปถวายพระ ด้วยขานิตสงฆ์ของผลกรรมที่ได้ทำบุญเอาไว้ ทั้งสองจึงได้ไปเกิดบนท้องฟ้าให้แสงสว่างแก่โลก มนุษย์ คือเป็นพระอาทิตย์และพระจันทร์ เมื่อทั้งสองย้ายน้องเดินทางโคจรมาใกล้ ๆ กัน ทั้งสอง จะเข้าไปเยี่ยมขามทักทายกันตามประสาพี่น้อง (สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2541)

4. “กบดินเดือน” เล่าโดยพ่อใหญ่คำพูน พวงศรี ชาวไทยอีสาน อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร ได้เล่าว่า ในกาลสมัยของพระพุทธเจ้า ยังมีราหูคนหนึ่งเป็นเทพฝ่ายอสูร กับยังมี พระจันทร์ผู้เป็นเทพอยู่บนฟ้า ทั้งสองได้แสดงอิทธิฤทธิ์อภิหารอวกซึ่งกันและกัน ให้ มนุษย์โลกเมืองถ่มได้เห็น โดยให้พระราหูผู้มีรูปร่างมีค้ำได้ก่ดินกินพระจันทร์ผู้มีแสงนวลงาม ไป แต่ด้วยขานิตสงฆ์ของพระจันทร์ผู้เป็นเทพอยู่บนสวรรค์ที่ได้สร้างคุณประโยชน์ แก่มวลมนุษย์ โลก พระราหูจึงไม่สามารถทำอะไรได้ ภาษามนุษย์เรียกเหตุการณ์นี้ว่ากบดินเดือน (สัมภาษณ์, 6 ตุลาคม 2541)

5. “กบดินเดือน” เล่าโดยพระครูปลัดวิมลปริยัติวิมล ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระอารามหลวง วัดพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ได้เล่าถึงตำนานกบดินเดือนว่า พระอาทิตย์ กับพระจันทร์เป็นที่นั่งกัน ทั้งสองได้สร้างตมบุญบารมี กระทำกรรมดีไว้เมื่อครั้งที่ยังเป็น มนุษย์ เมื่อทั้งสองได้ตายไปจึงได้เกิดเป็นพระอาทิตย์กับพระจันทร์ที่อยู่บนสวรรค์ชั้นฟ้า ค่อยให้แสงสว่างแก่โลก นาน ๆ ทั้งสองจะมาพบกัน ด้วยความสัมพันธ์เป็นที่นั่งกันเมื่อชาติที่ แล้ว ทั้งสองจึงได้เข้าไปเยี่ยมขามถามได้กัน ชาวบ้านจึงเรียกว่ากบดินเดือน (สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2541)

6. “กบดินเดือน” เล่าโดยพ่อใหญ่หน่อ ธนฮ้วน ชาวไทยอีสาน อำเภอธาตุพนม จังหวัด นครพนม อายุ 88 ปี เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมในบริเวณพระธาตุพนม ได้เล่าถึงตำนานเรื่อง “กบดินเดือน” ว่า ในยุคที่โลกมนุษย์ยังมีความมืดมนบ่มีแสงสว่าง เทวดาได้สร้างพระอาทิตย์กับ

พระจันทร์ขึ้นมาเพื่อให้แสงสว่าง ด้วยเหตุที่พระอาทิตย์กับพระจันทร์เมื่อชาติที่แล้วทั้งสองเป็นที่น้องกัน เมื่อทั้งสองมาพบกันจึงเข้าไปทักทายเยี่ยงยามกัน ทั้งสองบังแสงกันและกัน ชาวบ้านคนเฒ่าคนแก่ก็จะเรียกว่ากบกินเดือน และจะช่วยตักทองค้ำย้อมทั้งที่วัดและที่บ้าน เพื่อไม่ให้กบกินเดือน ให้มันคายออกจากกัน (สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2541)

7. “กบกินเดือน” เล่าโดยแม่จิงจอมศรี ไชยศรี อายุ 69 ปี วัดพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม ว่า คำานานเรื่อง “กบกินเดือน” มีเรื่องเล่าว่าตั้งแต่ที่ตะวันกับเดือนเป็นมนุษย์ ตะวันเคยเป็นหนีเดือน พอตะวันเป็นหนีแล้วคิดจะหนีหนีเพราะว่ามีเงินใช้เดือน เดือนจึงตามทวงหนีอยู่เรื่อย ๆ (สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2541)

8. “พระราหู” เล่าโดยพระครูพรหมณี อดิปัญโญ วัดชัยพิบูลย์ บ้านกุดเชือก อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ ได้กล่าวถึงตำนานสุริยคราสและจันทรคราสว่า มีนิทานอยู่ว่ามีพี่น้อง 7 คน โดยมีพระอาทิตย์เป็นพี่ใหญ่ พระจันทร์เป็นคนรอง ส่วนพระราหูเป็นน้องสุดท้อง อยู่มาวันหนึ่งราหูได้ตามทวงหนีกับพระอาทิตย์และพระจันทร์ผู้เป็นพี่ชายทั้งสอง จนเกิดเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกันขึ้น พระราหูได้ยกเอามหาสมุทรขว้างใส่พระอาทิตย์และพระจันทร์จึงเกิดเป็นฝนขึ้น บางครั้งก็จับพระอาทิตย์และพระจันทร์ใส่ปากอมเอาไว้ แต่กลืนลงไม่ได้ เพราะพระราหูไม่มีท้อง (สัมภาษณ์, 29 ตุลาคม 2541)

9. “ราหูอมจันทร์” จากหนังสือประเพณีโบราณอีสาน ของพระมหาปริชา ปริญาโณ ได้กล่าวถึงตำนานสุริยคราสและจันทรคราสว่า ราหูเป็นชื่อของยักษ์คนหนึ่ง ซึ่งมีอำนาจมากสามารถอมพระอาทิตย์และพระจันทร์ได้ โบราณเรียกว่าราหูอมจันทร์ อีกอย่างหนึ่งว่ากบกินเดือนตะวัน

10. “สุริยคราส-จันทรคราส” ในเอกสารการสำรวจโบราณวัตถุในเขตจังหวัดภาคอีสาน (อุบลราชธานี, นครพนม, มุกดาหาร, ร้อยเอ็ด, หนองคาย) ของปิยฉัตร ปิยะวรรณ เอกสารเล่มนี้มีเรื่อง สุริยคราส-จันทรคราส ซึ่งบันทึกเป็นอักษรธรรมจำนวน 5 ผูก เป็นสมบัติของวัดโพธิ์ศรีแก้ว ตำบลหนองแคน อำเภอกงหวด จังหวัดหนองคาย มีเนื้อเรื่องว่า มีพี่น้องสองคน พี่ชายชื่อสุริยคราส น้องชายชื่อจันทรคราส เกิดในครอบครัวของคนจนเข็ญใจ เป็นกำพร้าแม่ ภายหลังพ่อไปมีเมียใหม่ ก็หาทางกลั่นแกล้งรังแกต่าง ๆ นานา จน 2 พี่น้อง สุริยคราส-จันทรคราสทนไม่ได้ก็ชักชวนกันหนีออกจากบ้านมุกป่าฝางไปเรื่อย ๆ โดยมีเทวดาต่าง ๆ คอยให้การ

คุ้มครองเป็นอย่างดี วันหนึ่งพระอินทร์และพระเวสสุกรรมต้องการให้ศุริยคราตจันทรคราตมีวิชาความรู้ติดตัว จึงแปลงตัวมาเป็นงูกับพังพอนต่อสู้กันให้ตองพี่น้องเห็น งูทำเป็นสู้พังพอนไม่ได้ถูกพังพอนกัดตาย แล้วพังพอนก็วิ่งไปคาบเอาตมุนไพรรักษาหนึ่งมารักษาจนฟื้น แล้วต่างก็หนีหายไป ศุริยคราต-จันทรคราต เห็นเช่นนั้นก็รู้ว่าต้นไม้ดังกล่าวเป็นต้นไม้พิเศษจึงถอนเก็บไว้

ต่อมาทั้งสองเดินทางมาถึงเมือง ๆ หนึ่ง ซึ่งถูกสาวพระราชาป่วยหนักถึงแก่ความตายไปได้ 3 วันแล้ว ศุริยคราตใช้ต้นไม้พิเศษรักษาฟื้นคืนกลับมา พระราชาก็ยกลูกสาวของตนให้ศุริยคราต ต่อมาพระราชาก็ถึงแก่ความตาย ศุริยคราตได้ขึ้นครองเมืองต่อ มีนายอำมาตย์ต่างเมืองเข้าเฝ้าและบอกให้ทราบว่า ลูกสาวพระราชาในเมืองของตนถึงแก่ความตาย พระราชาประกาศหาผู้ช่วยขุนนางให้ฟื้น ศุริยคราตให้จันทรคราตไปรักษา จันทรคราตเดินทางไปรักษาจนนางฟื้น ได้แต่งงานกับนาง ภายหลังก็ได้ขึ้นเป็นพระราชารองเมืองแห่งนั้น วันหนึ่งจันทรคราตคิดถึงพี่ชายก็พาชายขึ้นเรือสำเภาเดินทางไปหาศุริยคราต ระหว่างทางเกิดพายุทำให้เรือแตก จันทรคราตพลัดกับชายก็ออกเดินทางจนพบว่า มีพระราชามือหนึ่งจับไปจะเอาเป็นชายก็ต่อสู้แย่งนางกลับคืนมาได้แล้วพากันเดินทางต่อมาจนพบกับศุริยคราต

ตำนานไทลาว

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการบอกเล่าของคนไทลาวในแขวงจำปาสัก แขวงเวียงจันทน์ ประเทศลาว ซึ่งในแต่ละตำนานที่เก็บรวบรวมมาได้นั้น มีความเหมือนคล้ายและมีข้อแตกต่างกันอยู่บ้าง ส่วนข้อมูลที่รวบรวมจากที่มีผู้เก็บรวบรวมไว้แล้ว พบว่าคนไทลาวนอกจากจะเรียกการเกิดจันทรคราตว่า “กบถินเคือน” แล้วยังเรียกว่าราหูด้วย เช่น “ราหูตุน” หมายถึงการเรียกเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งระหว่างศุริยคราตและจันทรคราต ส่วนจันทรคราตคนไทลาวบางครั้งจะเรียกว่า “ราหูตุนพระจันทร์” และศุริยคราตจะเรียกว่า “ราหูตุนพระอาทิตย์” (Kerr, 1972 : 969)

คำว่า “ตุน” ในภาษาลาวหมายถึงโกรธ แค้น โมหะ แสดงให้เห็นว่าคนไทลาวมีการอธิบายคำเรียกชื่อเหตุการณ์ให้สอดคล้องกับตำนาน กล่าวคือถ้าเขียน “สุรย์” ซึ่งเป็นภาษาบาลีสันสกฤตจะหมายถึงพระอาทิตย์ หรือศุริยคราตและจันทรคราตก็ได้ แต่ชาวลาวยังจะเขียนว่า “ตุน” ซึ่งมีความหมายว่า โกรธ โมหะ หรือแค้น และถ้านำตำนานมาพิจารณาจะพบอาการของพระราหูที่โกรธ แค้น โมหะ พระอาทิตย์และพระจันทร์อยู่ด้วย ส่วนตำนานที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวม

มาได้ ชาวไทลาวจะนิยมเรียกว่า “กบกินเดือน” มากกว่าที่จะเรียกว่า “ราหูฐานพระอาทิตย์” หรือ “ราหูฐานพระจันทร์” ดังนี้

1. “กบกินเดือน” เล่าโดยนางแดง ไชยนาม อายุ 58 ปี เป็นชาวไทลาว บ้านโนนตั้งษ์ แดงเก่าแกิง แขวงจำปาสัก ประเทศลาว ได้กล่าวไว้ว่า มีพระอาทิตย์กับพระจันทร์เป็นพี่น้องกัน เมื่อยังมีชีวิตอยู่ทั้งสอง ไม่ค่อยถูกกันชอบทะเลาะพิศกันเสมอ เมื่อทั้งสองตายไปแล้วยังมีเวรมีกรรมต่อกันจึงได้บังแสงแก่ล้งกัน คนเมืองลุ่มกัถบ้านเมืองบ่มีแสงสว่างจึงได้ช่วยกันส่งเสียงโห่ร้อง ตีกลอง เตะไม้ แบบไล่ผีที่เข้าคน บางคนก็บอกว่ากินแล้วคายจะคืนกับบ้านกับเมือง แต่ถ้ากินแล้วออกข้าง ๆ จะแพ้แม่มาน (สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2541)

2. “กบกินเดือน” เล่าโดยนางคำ (ไม่ทราบนามสกุล) อายุ 49 ปี ชาวไทลาวเมืองปากเซ แขวงจำปาสัก ประเทศลาว ได้กล่าวไว้ว่า ตั้งแต่สมัยศึกคำบรพ พระอาทิตย์เป็นยาย พระจันทร์เป็นน้อง ทั้งสองมีความรักใคร่กันมาก เมื่อตายไปแล้วจึงได้มาขามกัน ก็เลยเรียกว่ากบกินเดือน ชาวบ้านก็จะช่วยกันตำครกตำตัก ตีฆ้องตีกลองบ่ให้มันกินกันได้ บางคนก็เขี่ยธงผ้าเวทากบมัน กำลังจะกินเดือนก็จะเอาเงินเอาคามาใส่ในธง โบราณว่าจึงจะพอกินพออยากพอซื้อได้ขายหามา อยู่คิมิแสง ความเชื่อคนโบราณว่ากบกินเดือน เราต้องช่วยกันถ้าไม่ช่วยก็จะทุกข์จะยาก อดข้าว อดน้ำ ดังคำที่ว่า “ข้าวจิหนิมา ปลาจิหนิมา” (สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2541)

3. “กบกินเดือน” เล่าโดยนางทองแดง นางาน อายุ 49 ปี เป็นคนไทลาว บ้านท่าหลวง เมืองโพนทอง แขวงจำปาสัก ประเทศลาว ได้เล่าเกี่ยวกับตำนานกบกินเดือนว่า มียายน้องสองคน คนยายชื่อว่าทิด คนน้องชื่อจัน ทั้งสองเป็นพี่น้องที่รักใคร่กลมเกลียวกันมาก เมื่อตายไปแล้ว จึงได้เกิดเป็นพระอาทิตย์กับพระจันทร์ เมื่อทั้งสองโคจรมาใกล้ ๆ กัน ก็จะเข้าไปเยี่ยมฮามถามข่าวกันครั้งหนึ่ง (สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2541)

4. “กบกินเดือน” เล่าโดยนางทัน (ไม่ทราบนามสกุล) อายุ 56 ปี ชาวไทลาว บ้านน้ำใส แขวงจำปาสัก ประเทศลาว ได้เล่าถึงตำนานเรื่องนี้ว่า กบกินเดือนคนลาวเชื่อว่าพระอาทิตย์ พระจันทร์เป็นพี่น้องกัน มาขามกัน ทั้งสองจิตใจที่ได้พบเจอกันก็เลยเกิดความนิคมบ่สู้บ่แฉ้งจัน จึงได้เรียกว่ากบกินเดือน (สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2541)

5. “กบดินเดือน” เก่าโดยนางซิน (ไม่ทราบนามสกุล) อายุ 55 ปี ชาวไทลาว บ้านน้ำใส แขวงจำปาสัก ประเทศลาว ได้กล่าวถึงอาทิตยกับจันทร์และราหูเป็นพี่น้องกัน ทั้งสามรักใคร่กันดี เมื่อทั้งสามตายไปแล้ว ก็ได้เกิดเป็นพระอาทิตย์ซึ่งมีแสงแก่กล้า คนตองได้เกิดเป็นพระจันทร์เป็นผู้มีแสงนวลอ่อน ส่วนคนสามได้เกิดเป็นพระราหูผู้มีแสงมืดมิดตัวดำ ทั้งสามคิดฮอดกันจึงได้มาขามกันจึงเกิดเป็นกบดินเดือนขึ้น คนทั้งหลายก็จะช่วยกันตีกถองตีฆ้อง โต้กบปให้กินเดือน (สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2541)

6. “กบดินเดือน” เก่าโดยแม่ใหญ่จันทา แตนทวิสุข อายุ 60 ปี ชาวไทลาว เมืองเก่า แขวงจำปาสัก ประเทศลาว ได้กล่าวถึงตำนานกบดินเดือนว่า พระอาทิตย์และพระจันทร์เป็นพี่น้องกัน พระอาทิตย์เป็นชายมีอาชีพขายหม้อ พระจันทร์เป็นน้องมีอาชีพขายคำ (ทอง) เมื่อทั้งสองตายไปแล้วก็มาขามกันตามปีเทือนหนึ่ง แสงของทั้งสองเกิดบิคบังกันขึ้นจึงได้เรียกว่ากบดินเดือน คนเมืองต๋มกล่าวว่าโลกจะมีคบบิแสงสว่าง จึงได้ยิงปืน จุดประทัด โต้กบปให้มันคายออกจากเดือน (สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2541)

7. “กบดินเดือน” เก่าโดยแม่ใหญ่บุญ ศรีหาบุตร อายุ 66 ปี ชาวไทลาว บ้านม่วง แสงสัก เมือง แขวงจำปาสัก ประเทศลาว ได้เล่าว่า กบดินเดือนคนรุ่นพ่อรุ่นแม่เล่าให้ฟังว่า ตั้งแต่สมัยก่อนยังมีสองพี่น้องคู่หนึ่ง คนหนึ่งชื่อว่าอาทิตย์ อีกคนหนึ่งชื่อว่าจันทร์ เมื่อตายไปแล้วทั้งสองจึงได้เกิดเป็นพระอาทิตย์กับพระจันทร์ การที่เกิดกบดินเดือนที่คนเราเรียกก็เพราะว่าสองพี่น้องได้ไปขามกัน แสงก็เลยบังกันขึ้นจึงเรียกว่ากบดินเดือนมาจนถึงทุกวันนี้ (สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2541)

8. “กบดินเดือน” เก่าโดยนางติ สายขมิ ชาวไทลาว บ้านโนนตั้งซ์ แสงเก่าแกิง แขวงจำปาสัก ประเทศลาว ได้กล่าวถึงตำนานกบดินเดือนว่า แต่กาลก่อนยังมีสองพี่น้อง คนชายก็คือพระอาทิตย์ ส่วนคนน้องคือพระจันทร์ แต่ว่าทั้งสองชอบทะเลาะผัดใจกันประจำ จึงคอยแกล้งกันอยู่เสมอ ๆ เมื่อทั้งสองได้ตายไปจึงได้เกิดเป็นพระอาทิตย์กับพระจันทร์ แต่ว่าทั้งสองยังผัดกันอยู่ยังคอยแกล้งกัน โดยการบังแสงกันเรื่อย ๆ จึงเรียกว่ากบดินเดือน (สัมภาษณ์, 3 ตุลาคม 2541)

9. “กบดินเดือน” จากหนังสือนิทานชุดเอเชีย : นิทานดาว ได้กล่าวไว้ว่า ชาวลาวเรียกปรากฏการณ์การเกิดจันทรคราส ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาตินี้ว่า “กบดินเดือน” โดยมี

เรื่องเล่าว่า ดวงจันทร์กำลังตกอยู่ในอันตราย กบกำลังพยายามกลืนดวงจันทร์ ซึ่งต้องแสงสว่าง อยู่ในท้องฟ้าและปล่อยให้โลกตกอยู่ในความมืดมิด หากกบกินเดือนสำเร็จ มันจะทำอะไรต่อไป ไม่มีใครรู้ มันอาจจะกินโลกมนุษย์ต่อไปก็ได้ ดังนั้นทุกคนควรจะตื่นตัวป้องกันโลกของเราไว้ เราควรจะช่วยกันทำเสียงดัง เพื่อไล่กบไปให้ห่างไกลจากโลกของเรา จงยั้งปิ่น จงตีกระทะ จงตีกลอง จงตีฉิ่งฉาบ จงจุดประทัด จงตะโกน จงโห่ร้องให้ดังกันพร้อม ๆ กัน ชาวลาวได้ปฏิบัติเช่นนั้นมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว และได้ทำให้เจ้ากบที่มากินเดือนตกใจหนีไป เราต้องทำให้เจ้ากบตัวร้ายตกใจกลัวเช่นนี้ทุกครั้งที่มีมันมากินเดือน เราจะพลาดไม่ได้เลย

10. “กบกินเดือน” จากหนังสือ *Legend of the Lao : A Compilation of Legends and other Folklore of the Lao people* ตำนานสุริยคราสและจันทรคราสหรือเรื่องกบกินเดือน ตำนานนี้ ผู้วิจัยได้สรุปความจากตำนานของไทยลาวที่เป็นภาษาอังกฤษชื่อว่า “The Frog that Eats the Moon” รวบรวมและเรียบเรียงโดย Xay Kaignavongsa and Hugh Fincher เนื้อเรื่องกล่าวถึงการรับรู้ของชาวไทลาวเกี่ยวกับการเกิดสุริยคราสและจันทรคราสว่า พวกเขาจะรู้ดีว่ามันเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ปกติ เพราะพระเจ้าจันทร์กำลังตกอยู่ในอันตราย “กบกินเดือน” หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าจันทรคราส มันพยายามที่จะกลืนกินแสงสว่างแห่งฟากฟ้าไป และปล่อยให้โลกตกอยู่ในความมืด ถ้ากบกินเดือนสำเร็จและมันจะทำอย่างไรต่อไป มันอาจจะกินโลกในเวลาต่อไปก็ได้ ใครจะรู้ ทุกคนจงระวัง ช่วยกันยั้งปิ่น ตีกลอง ตีกระทะ ตีฉิ่ง จุดประทัด ต่งเสียงโห่ร้อง พวกเราต้องช่วยกันไล่เจ้ากบร้ายให้มันตกใจจะได้หนีไป เราต้องช่วยกันทำให้มันตกใจให้ได้อีกครั้งหนึ่ง

11. “ราหู” จากวิทยานุกรมภาษาลาว ของทองคำ อ่อนมณีตอน ตำนานสุริยคราสและจันทรคราสที่อยู่ในคติความเชื่อของไทยลาวปรากฏในวิทยานุกรมเล่มนี้ ในการให้คำจำกัดความหรือความหมายของคำว่า “ราหู” ว่าหมายถึง ชื่อสุรคนหนึ่งที่มีตัวครึ่งหนึ่ง เชื่อกันว่าเมื่อเวลา กบกินดาววันหรือกินเดือน เป็นเพราะพระราหูอมไว้ ดังคำว่า “ฝันว่าราหูตรึงขั้ว (สะพาน) คำ เทียวห้อง แด่ขอบฟ้าถึงเท้าหอเมือง”

ตำนานไทขาวไตคำ

อาจารย์หวางเหลียง ชาวไทขาวเมืองเล็ก ประเทศเวียดนาม ได้ให้สัมภาษณ์และยืนยันกับผู้วิจัยถึงคติความเชื่อของคนไตคำไทขาวเกี่ยวกับตำนานสุริยคราสและจันทรคราส ที่อยู่ใน

การรับรู้ของคนไทดำและไทขาวในเวียดนาม ซึ่งพวกเขาจะเข้าใจว่าจักรวรรดเกิดจาก “กบดินเดือน” ส่วนสุริยคราสเกิดจาก “หมีกินตะวัน” (สันภาษณ์, 19 สิงหาคม 2541) ดังมีเรื่องเล่าว่า

“แต่ก่อนคนเฒ่าคนแก่เล่าว่าคนกับสัตว์สามารถติดต่อกันได้ บ้านเมืองเกิดความแห้งแล้ง ฝนฟ้าไม่ตก ชาวบ้านจึงหาตัวกบมาขีดยาคาหัวเขียดมาคอกย ผู้คนได้รับความเดือนร้อนมาก แถนอยู่เมืองฟ้าจึงได้ส่งฝนตกลงมา ทำให้น้ำท่วมโลกสัตว์ต่าง ๆ ก็ตายหมด แถนจึงได้ส่งตะวัน 12 ดวง กับเดือน 12 เดือน ลงมายังเมืองถุ่ม ทำให้น้ำแห้งจนแล้ง เวลานั้นยังมีคนกับหมีและกบเหลืออยู่ แต่ก่อนฟ้าดินอยู่ใกล้กัน คนจึงบอกให้หมีขึ้นไปกินตะวันเพื่อให้หายร้อน หมีกินตะวันไปจนหมดทำให้ฟ้ามีดลง คนกลัวหมีจะกินตะวันซึ่งเหลือเพียงดวงสุดท้าย คนจึงได้ตีร้องหรือกลองข้าว เพื่อเรียกหมีลงมาไม่ให้กินตะวัน ในขณะที่เดียวกัน กบก็ได้ขึ้นไปกินเดือน ความคำร้องของมนุษย์อีก ทั้งนี้เพราะโลกมนุษย์มีแสงสว่างมากเกินไปจนหาวันคืนไม่ได้ คนจึงส่งหมีไปกินตะวันและส่งกบไปกินเดือน เพื่อลดแสงสว่าง กบได้กินเดือนไปจนเกือบหมด เพราะความอว่องจนเหลือดวงสุดท้าย ผู้คนกลัวว่ากบจะกินเดือนหมดจึงได้ตีร้องหรือกลองข้าวเพื่อเรียกตัวกบลงมา ทั้งหมีและกบลงมาแล้วก็ถามมนุษย์ว่าเรียกคนลงมาทำไม คนจึงบอกว่าไม่ให้หมีและกบกินตะวันและเดือน แต่หมีและกบหาฟังไม่จึงได้ขึ้นไปกินเดือนกินตะวันอีก เป็นอย่างนี้อยู่เมือง ๆ ดังจะเห็นได้จากเกิดเหตุการณืมาจนถึงทุกวันนี้”

ตำนานไทยภาคกลางและไทยภาคใต้

จากการสำรวจเอกสารตัวเขียนที่ฝ่ายเอกสารโบราณ หอสมุดแห่งชาติ ผู้วิจัยพบว่าตำนานสุริยคราสและจักรวรรดปรากฏแทรกอยู่ในเอกสารตัวเขียน 3 เรื่อง ดังนี้

1. เถถิมไครภพ จักอยู่ในหมวดวรรณคดี หมู่กลอนสวด มีทั้งต้น 9 เล่มสมุดไทย จากเลขที่ 1-9 ตู้ 115 ชั้น 5/4 มัดที่ 8 และในต้นฉบับสมุดฝรั่งอีก 2 เล่ม คริสทปี บุญขจร ได้กล่าวถึงเอกสารตัวเขียนเรื่องนี้ว่า

ในต้นฉบับสมุดฝรั่ง มีหมายเหตุของเจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติว่า เข้าใจว่าพระยาราชภักดี (ช้าง) เป็นผู้แต่ง หากพระยาราชภักดี (ช้าง) เป็นผู้แต่งจริง กลอนสวดเรื่องนี้ก็เป็นงานในชั้นหลังในราวรัชกาลที่ 5 หรือรัชกาลที่ 6 ส่วนเนื้อเรื่องของเรื่องเถถิมไครภพนั้น มีลักษณะที่ผู้แต่งนำเรื่องราวมาปะติดปะต่อกัน ในส่วนของเรื่องราวตำนานสุริย-

ควาตและจันทรควาตนั้นปรากฏอยู่ในช่วงคัน ๆ ของเนื้อเรื่อง ส่วน
ที่มาของเรื่องนั้น ในตอนแรกมาน่าจะมาจากตำนานชาดกหรือนิทาน
พื้นบ้านเกี่ยวกับการเกิดพระอาทิตย์ พระจันทร์ และพระราหู

(ตรีศลิปปี บุญขจร, 2530 : 173-175)

ตำนานสุริยควาตและจันทรควาต ที่ปรากฏแทรกอยู่ในวรรณคดีเรื่องเฉลิมไตรภพ มี
เนื้อเรื่องกล่าวถึงเศรษฐีหัตวีไสยและนางสุนทรภรรยา ที่มีความร่ำรวยทรัพย์เงินทอง แต่ผล
กรรมทำให้ยากจนลง ทั้งสองมีบุตรชาย 3 คน คือ พระอาทิตย์ พระจันทร์ และพระราหู หัต
วีไสยพาครอบครัวและบริวารมาหาทำเลหาที่ทำกินใหม่ ทำไร่ไถนา หัตวีไสยบำเพ็ญศีกภาวนา
จนชราแล้วเสียชีวิต ภรรยาและถูกหลานจัดพิธีศพแล้วนิมนต์พระมาฉน์ 9 รูป เมื่อจะตักบาตร
พระอาทิตย์ใช้ขันทองตักบาตร พระจันทร์ผู้น้องใช้ขันเงินตักบาตร ทั้งสองอธิษฐานขอให้เกิด
เป็นพระอาทิตย์และพระจันทร์ ส่วนราหูโอรสที่ไม่มีภาชนะตักบาตรจึงคว่ำกระต่ายมาจากใน
ครัว แล้วตักบาตร โดยอธิษฐานว่าขอให้คนเกิดใหม่เป็นผู้ที่มีตัวใหญ่หมึมา มีฤทธิ์เดชมากเป็นที่
เกรงกลัวของเทพทั้งปวง สามารถบดบังพระอาทิตย์และพระจันทร์ได้

2. ตำนานพระอาทิตย์ พระจันทร์ พระราหู เอกสารค้นฉบับตัวเขียนเรื่องนี้ ฝ่ายเอกสาร
โบราณ หอสมุดแห่งชาติ ได้จัดให้อยู่ในหมวดตำนาน มี 2 เล่ม ดังนี้

2.1 ถ้าฉบับที่ 251 ชื่อ “ตำนานพระอาทิตย์ พระจันทร์ พระราหู เล่ม 1” เอกสารเลขที่
250 ตผ มัดที่ 7.

2.2 ถ้าฉบับที่ 253 ชื่อ “ตำนานพระอาทิตย์ พระจันทร์ พระราหู เล่ม 2” เอกสารเลขที่
251 ตผ มัดที่ 7.

เอกสารดังกล่าวไม่ปรากฏหลักฐานของผู้แต่งพร้อมทั้งสมัยที่แต่งแต่อย่างใด ส่วนเนื้อ
เรื่องของตำนานสุริยควาตและจันทรควาตนั้นปรากฏแทรกอยู่ในตำนานพระอาทิตย์ พระจันทร์
พระราหู เล่ม 1 ดังนี้เนื้อความว่า มีกษัตริย์พระองค์หนึ่งทรงนามว่าหัตวีไสย พระราชเทวีชื่อ
สุนทรภามีพระโอรสตามองค์ เมื่อพระราชบิดาสวรรคต ได้นิมนต์พระมาทำบุญทำกุศล พี่ชายได้
ใส่โภชนาหารด้วยขันทอง องค์กลางใส่ด้วยขันเงินและองค์น้องเล็กใส่โภชนาหารด้วยโอ องค์
เล็กจึงจิตอธิษฐานว่า เชนฐาทั้งสองนี้จึงชังคนนิก ขอให้คนไปเกิดเป็นที่ชายใหญ่มีกำลังมาก
เพื่อจะข้ายที่ทั้งสองได้ ฝ่ายเชษฐาทั้งสองขอตั้งจิตอธิษฐานให้เกิดในวิมานเมืองฟ้า มีรัศมีสว่างสี
น้ำเงินสีทอง เมื่อถึงกาลทำลายขันน้ทั้ง 5 แล้ว พระเชษฐาองค์ใหญ่เกิดเป็นพระอาทิตย์ องค์กลาง

เกิดเป็นพระจันทร์และองค์น้องเกิดเป็นพระราหู ต่อมาพระราหูได้คิดหยอกล้อ ถองฤทธิ์พระอนุชาทิ้งสอง โดยอำปากอมเอาวิมานทองและเงินของพระอาทิตย์และพระจันทร์เข้าไปไว้ในปาก หรือโดยการไปขวางทางเดินแห่งดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ ด้วยพระเดชของพระพุทธเจ้า พระอาทิตย์และพระจันทร์จึงพ้นจากปากของพระราหู

3. ประวัติพระอาทิตย์ พระจันทร์ พระราหู ค้นฉบับตัวเขียนเรื่อง “ประวัติพระอาทิตย์ พระจันทร์ พระราหู” ปรากฏที่ฝ่ายเอกสาร โบราณ หอสมุดแห่งชาติ มีอยู่ 3 เล่มสมุดไทย ได้แก่

3.1 ชื่อ “ประวัติพระอาทิตย์ พระจันทร์ พระราหู” เลขที่ 302 เป็นหนังสือสมุดไทยชาวอักษรไทย เส้นรงค์ (ดินสอด,หมึก) หมู (กาพย์) กลอนสวด ประวัตินางนวม ถักขนิมวัน มอบให้หอสมุดแห่งชาติ เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2526

3.2 ชื่อ “สมุดพงษระดาน” (เขียนตามค้นฉบับ-ผู้วิจัย) เลขที่ 303 หนังสือสมุดไทยชาวอักษรไทย เส้นหมึก หมู (กาพย์) กลอนสวด ประวัติสมบัติเดิมของหอสมุดควชิรญาณ

3.3 ชื่อ “พระจันทร์ 1” (เขียนตามค้นฉบับ-ผู้วิจัย) เลขที่ 303 หนังสือสมุดไทยคำอักษรไทย เส้นหรวด หมู (กาพย์) กลอนสวด ประวัติสมบัติเดิมของหอสมุดแห่งชาติ

ค้นฉบับตัวเขียนที่ผู้วิจัยได้นำมาศึกษาทั้ง 3 ฉบับนี้ พบว่าไม่ปรากฏนามผู้แต่งและปีที่แต่งแต่อย่างใด ในส่วนเนื้อความของวรรณคดีทั้ง 3 เรื่องตรงกัน จะต่างกันเพียงชื่อเรื่องเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างในรายละเอียด เช่น การใช้อักษรวิจิในการเขียนหรือสะกด แสดงว่ามีการคัดลอกต่อ ๆ กันมา ดังนั้นผู้วิจัยจึงพิจารณาเลือกค้นฉบับตัวเขียนที่มีความสมบูรณ์ชัดเจนที่สุดคือ ฉบับเลขที่ 302 ชื่อ “ประวัติพระอาทิตย์ พระจันทร์ พระราหู” ซึ่งมีตำนานสุริยคราสและจันทร์คราสปรากฏแทรกอยู่ด้วย ดังมีเนื้อเรื่องว่า

มีพระยาดนหนึ่งชื่อว่าหัสวิไชย มีมเหสีชื่อ นางสุนทรา ทั้งสองมีโอรสด้วยกัน 3 คือ พระอาทิตย์ พระจันทร์ และพระราหู ต่อมาบิดาได้เสียชีวิตไป นางสุนทราและบุตรทั้ง 3 จึงได้ทำบุญให้บิดา บุตรทั้งสามทำบุญต่อกัน พระอาทิตย์และพระจันทร์ได้ใช้ขันทองและขันเงินใส่บาตรพระ พระราหูน้องเล็กมาทีหลัง จึงได้ใช้กระบุงที่อยู่ท้ายบ้านมาใส่ของทำบุญ เป็นเหตุให้พระราหูโกรธแค้นที่ทั้งสองขิงนัก จึงได้ตั้งจิตอธิษฐานขอให้ชาติหน้าคนมีกำลัง มีอิทธิฤทธิ์เหนือที่ทั้งสอง ให้คนสามารถข่มเหงเขาได้ ให้มีร่างกายใหญ่โตบิดบังแสงพระอาทิตย์พระจันทร์ได้ ครั้นสามพี่น้องตายไปต่างก็ได้ไปเกิดเป็นพี่น้องร่วมมารดาอีก โดยมีพระราหูเป็นที่ใหญ่ พระอาทิตย์เป็นคนกลาง และพระจันทร์เป็นน้องคนเล็ก ที่อยู่บนสวรรค์ชั้นฟ้า พระราหูเป็นที่นิยตผูกพันกับน้องจึงคิดอยากจะหยอกพระอาทิตย์และพระจันทร์ผู้เป็นน้องทั้งสอง พระราหูจึง

ได้เข้าไปกอดน้อง ทำให้แสงของพระอาทิตย์และพระจันทร์นั้นมีคมมืดไป แต่พระพุทธรเจ้าได้ทรงให้พระอรหันต์ทั้งหกตายสวดคาถาจับ ได้พระราหูออกไป

ส่วนข้อมูลเกี่ยวกับตำนานสุริยคราสและจันทรคราสที่เก็บรวบรวมจากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่มีผู้รวบรวมไว้แล้วมีดังนี้

4. “ราหูอมจันทร์” จากหนังสือเล่าเรื่องไครภูมิ ของเสฐียรโกเศศ ซึ่งเป็นเรื่องเล่าแทรกอยู่ในบทที่ 5 ว่าด้วยเรื่อง “อสุรกายภูมิ” ผู้เขียนกล่าวไว้ว่าราหูอมจันทร์ของไทยเป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่เป็นนิยายชาวบ้านว่า เดิมพระอาทิตย์พระจันทร์และราหูเกิดเป็นคนและเป็นพี่น้องกัน พระอาทิตย์เป็นที่เอื้อย ราหูเป็นน้องคนเล็ก พี่น้องตามคนนี้ไปทำบุญตักบาตร พระอาทิตย์ตักด้วยขันทอง พระจันทร์ตักด้วยขันเงิน และราหูตักด้วยกระบุง ครึ่งตายไปแล้ว พี่ชายใหญ่ได้เกิดเป็นพระอาทิตย์มีร่างกายรุ่งเรืองเป็นที่ทองเพราะตักบาตรด้วยขันทอง พี่คนรองไปเกิดเป็นพระจันทร์ มีร่างกายขาวนวลสีเงิน เพราะตักบาตรด้วยกระบุง ราหูจึงมีปากกว้างอมพระอาทิตย์พระจันทร์ได้ เพราะตักบาตรด้วยกระบุงซึ่งมีปากกว้างนี้เอง ราหูรู้สึกน้อยใจองศาที่ทั้งสองที่มีร่างกายงดงามกว่าตน จึงเจ็บใจจ้องร้าย เป็นโอกาสเมื่อใดก็จะจับพระอาทิตย์พระจันทร์กตัญญูเสีย แต่กินไม่สำเร็จสักครั้งเพราะมนุษย์คอยติบระเคาะไม้ คีฬ้องกตองระฆังและจุดประทัดอยู่เอ็ดอึง ทนหนวกหูไม่ไหว ต้องคายคืนพระอาทิตย์พระจันทร์ปล่อยออกมา เหตุที่มีสุริยคราสและจันทรคราสก็เนื่องจากราหูจับพระอาทิตย์หรือพระจันทร์เอาไว้ดังนี้

5. “จันทรคราส” จากหนังสือวรรณกรรมจากบ้านใน ของกิ่งแก้ว อัดถากร เป็นนิทานพื้นบ้านที่เก็บรวบรวมจากชาวบ้าน หมู่บ้านใน ตำบลนาป่า อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2507 - มกราคม พ.ศ. 2508 เล่าโดยนายเบ็ญจ บรุตฤทธิ์ เนื้อเรื่องของนิทานเรื่องนี้ค่อนข้างสั้น กล่าวเพียงว่า พระราหู พระจันทร์ พระอาทิตย์ เป็นสามพี่น้อง ราหูมาเยี่ยมพระจันทร์ผู้เป็นพี่ชาย จึงเกิดจันทรคราส

6. “พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระราหู ทำไมเป็นอริต่อกัน” จากหนังสือคหิชาวบ้าน ของ กุหลาบ มัตถิกะมาต ตำนานตำนานนี้เป็นนิทานอธิบายเหตุ (Explanatory Tale) เก็บรวบรวมจากจังหวัดอ่างทอง เนื้อเรื่องกล่าวถึงสาเหตุที่พระอาทิตย์ พระจันทร์ และพระราหูเป็นอริต่อกัน เล่ากันว่าเมื่อชาติก่อนพระอาทิตย์กับพระจันทร์เป็นหญิงสองพี่น้อง ฝ่ายพระราหูเป็นบ่าวของสองนาง นายหญิงทั้งสองเป็นคนใจบุญมักทาน ไปทำบุญที่วัดอยู่ไม่ขาด วันหนึ่งไกรธบ่าว คือ

พระราหู ว่าลิมเอาช้อนคักแกงไปคักของทำบุญตวงครั้งสองหนแล้ว จึงเอาช้อนค้อยหัวว่าวกลางผู้คนที่มาทำบุญ เห็นกันทั่ว บ่าวทั้งเจ็ดทั้งอายุคนทั้งวัด แค้นใจนายมากจึงอธิษฐานว่าเกิดมาชาติหน้าฉันใดขอให้พบกันอีก จะจองเวรเป็นอริแก่กัน ถึงแม้ว่านางทั้งตองที่น้องจะมีบุญวาสนาสักแค่ไหน ก็ขอให้ได้มีสักเวลาหนึ่ง ที่จะทำให้มีหมองชายหน้าให้คนอื่นเห็นหมดทั้งโลก

คำอธิษฐานของบ่าวได้ผลเหมือนที่ตั้งใจเอาไว้ บ่าวไปเกิดเป็นพระราหู นายหญิงตองคนไปเกิดเป็นพระอาทิตย์กับพระจันทร์โคจรในอากาศ ฝ่ายพระราหูก็คอยที่อยู่จะหาเวลาแก้ล้างอาย ฝ่ายพระอาทิตย์พระจันทร์นั้น ถึงจะรู้กำหนดดวงหน้าว่าเมื่อใด พระราหูจะมาแก้ล้างแค้น ทำให้อายแก่คนทั้งโลกก็จริง แต่จะป้องกันอะไรก็ไม่ได้ จะหลีกเลี่ยงก็ไม่พ้น เทวดาอื่น ๆ บ้าง มนุษย์บ้าง ต้องช่วยกันตีฆ้องตีกลอง โห่ร้องส่งเสียงดัง ช่วยเทวดาทั้งตอง ให้พ้นพระราหูถึงจะเป็นถึงพระจันทร์พระอาทิตย์ วิเศษสักแค่ไหน ยังมีผู้ตบแสวงรัศมีได้เวลาเป็นสุรย์เป็นจันทร์คราส ยังไม่พ้นต้องอาศัยเทวดาอื่น ๆ แม้จนกระทั่งมนุษย์เดินดินให้ช่วยเหลืออยู่นั่นเอง จนเท่าทุกวันนี้ พระราหูก็ยังคอยที่อยู่ ได้ช่องคล่องใจเมื่อใด ก็มาแก้แค้นพระอาทิตย์พระจันทร์เสียคราวหนึ่ง

7. “ตำนานสุริยคราสและจันทร์คราส” เรื่องแทรกในคัมภีร์นารายณ์สิบปาง จากสารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 15 ได้กล่าวถึงคัมภีร์นารายณ์สิบปาง ฉบับภาษาไทยว่ามีอยู่หลายตำนานด้วยกัน มีทั้งที่เรียบเรียงขึ้น ตามคำบอกเล่าของพราหมณ์ เก็บความจากเรื่องรามายณะ แปลจากอักษรคฤนด และแปลจากภาษาอังกฤษซึ่งแต่งในลักษณะร้อยกรองและร้อยแก้ว ที่รู้จักแพร่หลาย คือ นารายณ์สิบปาง ฉบับโรงพิมพ์วชิรินทร์ และฉบับโรงพิมพ์หลวง เพราะทั้งตองฉบับนี้ถือเป็นนารายณ์สิบปางฉบับของไทย และเป็นฉบับเรียบเรียงเป็นร้อยแก้ว

ระยะเวลาที่แตงนารายณ์สิบปางทั้งตองฉบับนี้ ไม่มีหลักฐานปรากฏ แต่ก็มีข้อสันนิษฐาน ดังปรากฏในสารานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2521-2522 : 9630-9644) ว่า ฉบับโรงพิมพ์วชิรินทร์ คงจะแต่งขึ้นภายหลังเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 ส่วนนารายณ์สิบปางฉบับโรงพิมพ์หลวงนั้น อาจจะเขียนหรือจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรในรัชกาลที่ 1 เพื่อเป็นเค้าโครงเรื่องที่จะพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ก็อาจเป็นไปได้ เท่าที่ปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ในเวลานี้มี 3 ตำนานด้วยกัน คือ ฉบับโรงพิมพ์หลวง ฉบับโรงพิมพ์วชิรินทร์ และฉบับคุณหญิงเลื่อนฤทธิ

เนื้อเรื่องของตำนานสุริยคราสและจันทรคราสที่อยู่ในเรื่องนารายณ์สิบปางนี้ ปรากฏแทรกอยู่ในปางที่ 2 หรือ “ศูรมาตาร” ซึ่งพระนารายณ์ได้อวดารลงมาเกิดเป็นเต่า ดังความว่า สมัยหนึ่ง เมื่อเทวดาและอสูรร่วมกันกระทำพิธีกวนเกษียรสมุทร เพื่อทำน้ำอมฤต พระราหูได้แปลงเป็นเทวดาเข้าไปในเทพชุมนุม ร่วมผสมวงกวนน้ำอมฤตด้วย พระอาทิตย์กับพระจันทร์เห็นเข้า จึงได้นำเรื่องไปฟ้องพระนารายณ์ พระนารายณ์กริ้วจัดจึงได้ขว้างจักร ไปถูกตัวของพระราหู ขาดออกเป็นสองท่อน แต่ปรากฏพระราหูไม่ตาย ทั้งนี้เพราะได้กินน้ำอมฤตเข้าไปแล้ว พระราหูจึงผูกพยาบาทพระอาทิตย์และพระจันทร์แล้วได้มากลืนกินทั้งสอง แต่เพราะร่างกายขาดกลวงกลืนเข้าไปที่ไรพระอาทิตย์พระจันทร์ก็หลุดออกมาทางท้องทุกทีไป จึงเกิดเป็นเรื่องสุริยคราสและจันทรคราสขึ้น

8. “ตำนานสุริยคราสและจันทรคราส” เรื่องแทรกในหนังสือไตรภูมิพระร่วง ผู้แต่งคือพระเจ้าลิไท แต่งขึ้นเพื่อเทศน์ให้พระราชมารดาฟังและสอนศาสนาให้แก่ประชาชนทั่วไป โดยมีที่มาจากคัมภีร์ทางศาสนาประมาณ 30 คัมภีร์ ดังมีเรื่องเล่าว่า ในบรรดาพระยาอสูรนั้น มีคนหนึ่งซึ่งมีอำนาจและกำลังแก่กล้ายิ่งกว่าพระยาอสูรทั้งหลาย พระยาอสูรคนนี้มีชื่อว่าราหู อสูรราหูนี้มีความเกลียดชังพระอาทิตย์และพระจันทร์ยิ่งนัก ถ้าวันเพ็ญเดือนงาม ครั้งเมื่อวันเดือนดับแฉะวันงาม อสูรราหูนั้นมักจะขึ้นไปนั่งอยู่บนยอดเขาเขาคันธร คอยทำพระอาทิตย์หรือพระจันทร์ผ่านมา ราหูก็จะอ้าปากอันกว้างอมเอาพระอาทิตย์พระจันทร์หายลับเข้าไปในปากกลางคาบก็เอานิ้วมือบังไว้บ้าง เอาไว้ได้คงบ้าง ได้รักรักร้าง รัศมีพระอาทิตย์พระจันทร์ก็เศร้าหมองบมิงาม คนทั้งหลายก็เรียกสุริยคราสและจันทรคราส เมื่อสมัยพระพุทธเจ้ามีพระชนม์อยู่ พระอาทิตย์และพระจันทร์จะไปร้องทุกข์แก่พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าครัดกับพระราหูให้ปล่อยพระอาทิตย์พระจันทร์เสีย ราหูตกใจกลัวพระพุทธเจ้าจึงได้ปล่อยวางพระอาทิตย์และพระจันทร์แล้วหนีไป

9. “ตำนานสุริยคราสและจันทรคราส” ปรากฏแทรกอยู่ในส่วนอธิบายเหตุที่พระจันทร์พระอาทิตย์ถตัวราหู ในวรรณคดีเรื่องไตรภูมิโลกวินิจฉัย หรือ ไตรภูมิโลกวินิจฉัยกถา ซึ่งแต่งโดยพระยาธรรมปรีชา (แก้ว) มีลักษณะคำประพันธ์เป็นร้อยแก้ว วัตถุประสงค์เพื่อแทนไตรภูมิพระร่วง และให้ความรู้เกี่ยวกับโลกทั้ง 3 ส่วนที่มาของเนื้อเรื่องมาจากอรรถกถา และคัมภีร์ต่าง ๆ ทางศาสนา (วัชร รมะนันท์, 2540 : 20) ดังเนื้อเรื่องว่า

ในอดีตชาติหนึ่งครั้งหนึ่งพระจันทร์ พระอาทิตย์ อสุรินทราหู ตามคนนี้บังเกิด เป็นพี่น้องร่วมท้องมารดาเดียวกัน พระราหูนั้นเป็นน้อง พระอาทิตย์พระจันทร์เป็นที่ ทั้งสอง นั้นมาคู่กันของน้องและ ไม่ยอมใช้หนี้ ราหูผู้เป็นน้องชายนั้นจึงบังเกิดความโกรธว่าทั้งสองไม่ ใช้ทรัพย์ จึงกระทำปณิธานความปรารถนาจะเอาพี่ชายทั้งสองนั้นเป็นคนใช้ อาศัยเหตุฉะนี้ ราหู จึงตามจับตามกุมพระอาทิตย์พระจันทร์ แต่บ่มีอาจสามารถจะจับกุมไว้ได้ต่อไปได้ ทั้งนี้เพราะ พระจันทร์นั้นได้ระลึกลงถึงพระคุณแห่งสมเด็จพระพุทธองค์ อำนวยแห่งพระพุทธเจ้าจึงเข้าครอบ ำงัดอสุรราหูมิให้ย้ายผู้อื่น ทำให้ราหูนั้นเกรงกลัวพระพุทธเจ้ายิ่งนัก

10. “ราหูอมจันทร์” จากรายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาและรวบรวมวรรณกรรมพื้น บ้านภาคตะวันออกเฉียง (ระยะที่ 2) ของทักษิณ ทานควนิช และคณะ หนังสือเล่มนี้เป็นงานวิจัยรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านจากคำบอกเล่าจัน อำนวยบ้านคำย และคำบอกเล่าบ้านเทพ อำนวยเมือง จังหวัด ะยอง ซึ่งอยู่ในส่วนของโครงการวิจัยภาษาและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตบางแสน คำานานที่ปรากฏในงานวิจัยเล่มนี้มีชื่อว่า “ราหูอมจันทร์” เล่าโดยนายหริศ ตว่างักปี ดังมีเรื่องเล่าว่า

พ่อแม่มีลูกสาว 3 คน พระอาทิตย์เป็นที่ พระจันทร์เป็นน้อง พระราหูเป็นน้องสุดท้อง ต่อมาพ่อแม่ตายหมด จึงได้ทำบุญเพื่ออุทิศถึงพ่อแม่ ทีนี้มีขันทองอยู่คู่หนึ่ง ขันเงินอยู่คู่หนึ่ง พระอาทิตย์ก็เอาขันทอง พระจันทร์เอาขันเงิน ไปดักบาตร ส่วนพระราหูใช้กะถุ่มดักบาตร พระราหูโกรธที่ทั้งสองมาก จึงได้ตั้งจิตอธิษฐานว่า ผู้ที่เขทั้งสองไม่ได้ พี่ทั้งสองแย่งเอาของมี ค่าไปหมด หากเกิดชาติหน้าขอให้มีร่างกายใหญ่โต ปากให้กว้างได้โยชน์ หูให้กว้างได้โยชน์ มี ร่างกายใหญ่โตเป็น โยชน์ ๆ ถ้าหากเจอพี่ทั้งสองที่ไหนจะกินที่นั่น พอทั้งสามคนตายไปก็ได้เกิด เป็นเทวดา พระอาทิตย์อยู่ชั้นวิมานทอง พระจันทร์อยู่ชั้นวิมานเงิน ส่วนพระราหูอยู่ชั้นถ้ดมา และเมื่อพระราหูเจอพระอาทิตย์และพระจันทร์ที่ไหนก็จะก่ดินกินทั้งสองเข้าไป

11. “ราหูกินจันทร์” จากสารานุกรมภาคใต้ เล่ม 8 ของสถาบันทักษิณคดีศึกษา ซึ่งเป็น นิทานอธิบายเหตุการณ์เกิดจันทร์คราส เล่าโดยนายทองคำ ชูขวัญทอง ชาวอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัด ปัตตานี มีเรื่องเล่าว่า ครอบครัวหนึ่งมีพี่น้อง 3 คน พี่ทั้ง 2 คนต่างรังเกียจน้องคนเล็กที่เป็นภาระ แก่คน จึงพยายามกลั่นแกล้งน้องคนเล็กตลอดเวลา วันหนึ่งวัดข้างบ้านมีงานทำบุญ พี่ทั้ง 2 คน เอาข้าวใส่ขันเงินขันทองไปวัด ส่วนน้องคนเล็กไม่มีอะไรจะใส่ข้าว จึงเอากะถั่งมาใส่ข้าวไป วัด เมื่อไปถึงวัดชาวบ้านก็พากันหัวเราะ น้องคนเล็กทั้งโกรธทั้งอาย จึงตั้งจิตอธิษฐานว่าถ้าเกิด

